

OTDK-dolgozat

2025

**PANNON EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**



**HÁTRÁNYOS VERSENYHELYZET? - A FOGYATÉKOSSÁGGAL
ÉLŐK FOGLALKOZTATÁSA ZALA VÁRMEGYÉBEN**

**A COMPETITIVE DISADVANTAGE? - PEOPLE WITH
DISABILITIES
EMPLOYMENT OF DISABLED PEOPLE IN ZALA COUNTY**

Kovács Kitti

Konzulens: Dr. Péter Erzsébet

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. május 21.

TARTALOMJEGYZÉK A

1.	BEVEZETÉS	- 1 -
1.1.	A KUTATÁS CÉLJA.....	- 2 -
1.2.	A KUTATÁS MÓDSZERTANA	- 2 -
2.	SZAKIRODALMI FELDOLGOZÁS.....	- 4 -
2.1.	KLASSZIKUS FOGYATÉKOSSÁGELMÉLETI KERETRENDSZER	- 4 -
2.2.	MEGVÁLTOZOTT MUNKAKÉPESSÉGŰ SZEMÉLYEK HELYZETE MAGYARORSZÁGON.....	- 10 -
2.3.	JÓ PÉLDÁK A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK FOGLALKOZTATÁSÁRA	- 13 -
2.4.	KÜLÖNBÖZŐ TÁRSADALMI CSOPORTOKKAL SZEMBENI DISZKRIMINÁCIÓ.....	- 14 -
2.5.	ESÉLYEGYENLŐSÉG BIZTOSÍTÁSA A FOGYATÉKOS EMBEREK SZÁMÁRA.....	- 15 -
2.6.	FOGYASZTÓI MAGATARTÁS JELENTŐSÉGE ÉS CSOPORTJAINAK BEMUTATÁSA	- 16 -
2.7.	MAGYAROK FOGYASZTÁSI ÉS JÓTÉKONYSÁGI SZOKÁSAI	- 21 -
3.	EMPIRIKUS KUTATÁS ÉS EREDMÉNYEK	- 24 -
3.1.	KVALITATÍV KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE MUNKÁLTATÓI SZEMSZÖGBŐL	- 24 -
3.1.1.	<i>Kvalitatív kutatás eredményeinek értékelése munkavállalói szemszögből.....</i>	<i>- 34 -</i>
3.2.	KVANTITATÍV KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE	- 38 -
3.3.	HIPOTÉZISEK ELLENŐRZÉSE.....	- 58 -
3.4.	A ZALA VÁRMEGYEI FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK FOGLALKOZTATÁSÁT KERETBE FOGLALÓ INTÉZMÉNYEK SWOT ANALÍZISE	- 61 -
4.	ÖSSZEFOGLALÁS	- 63 -
	IRODALOMJEGYZÉK	- 64 -

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Attitűd alapú vásárlói csoportok - 19 -
2. táblázat: SWOT elemzés a fogyatékossgal élő személyek termékeinek értékesítése
zalai intézmények alapján..... - 62 -

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Az 1990., a 2001. és a 2011. évi népszámlálás szerint alakuló populációs arány Magyarországon	- 12 -
2. ábra: Egy főre jutó havi kiadás megoszlása Magyarországon 2016. évben	- 22 -
3. ábra: Kézműves termékek iránti vásárlói hajlandóság megoszlása.....	- 39 -
4. ábra: Megváltozott munkaképességű személyek által készített termékek iránti vásárlói kedv megoszlása	- 40 -
5. ábra: Megváltozott munkaképességű személy által készült termékek vásárlása különböző személyek részére	- 41 -
6. ábra: Fogyatékossággal élő személyek termékeinek vásárlási helyszíne	- 41 -
7. ábra: A megváltozott munkaképességgel élő személyek által készített termékek megvásárolhatósági lehetőségével kapcsolatos információszerzés gyakorisága.....	- 42 -
8. ábra: Előnybe részesített fizetési módok megoszlása	- 43 -
9. ábra: A fogyatékossággal élő személyek által készült termékek vásárlási motivációjának gyakorisága.....	- 44 -
10. ábra: Leggyakrabban vásárolt termékkategória gyakorisága	- 45 -
11. ábra: Az elmúlt évek leggyakrabban választott termékkategóriái (gyakoriság).....	- 45 -
12. ábra: Legszívesebben vásárolt termékek megoszlása.....	- 46 -
13. ábra: Termékek jelentőségének megoszlása a fogyasztók nézőszögéből.....	- 47 -
14. ábra: Rendszeres vásárlási hajlandóság megoszlása a fogyatékossággal élő személy készítette termék kapcsán	- 48 -
15. ábra: A fogyatékossággal élő személyek által gyártott termékek minősége a fogyasztók szemszögéből.....	- 49 -
16. ábra: Elégedettségi megoszlás a megváltozott munkaképességű személyek alkotta tárgyakra vonatkozóan.....	- 50 -
17. ábra: Nagyobb összegű költési hajlandóság megoszlása.....	- 50 -
18. ábra: Átlagos költési hajlandóság a megváltozott munkaképességű emberek termékei kapcsán	- 51 -
19. ábra: Költési hajlandóság a kiemelt ünnepi időszakokban	- 52 -
20. ábra: A megváltozott munkaképességű személyek termékeinek minősége fogyasztói szemmel	- 53 -
21. ábra: Empatikus beállítottság megoszlása nemektől függetlenül	- 53 -

22. ábra: Nemek szerinti gyakoriság	- 54 -
23. ábra: Generációk szerinti megoszlás a kitöltők körében	- 55 -
24. ábra: Település jellegére vonatkozó adatok gyakorisága a kitöltők körében	- 55 -
25. ábra: Település szerinti megoszlás a kitöltők körében	- 56 -
26. ábra: A válaszadók iskolai végzettségének gyakorisága	- 56 -
27. ábra: Vallásgyakorlás a válaszadók körében	- 57 -
28. ábra: Vásárlói költési hajlandóság összehasonlítása általában és a kiemelt ünnepi időszakokban	- 58 -
29. ábra: Érzelmileg érzékenyebb beállítottság megoszlása vásárlói körben.....	- 59 -
30. ábra: Termékéletút fontossága a fogyasztó számára	- 60 -

1. BEVEZETÉS

Dolgozatomban a megváltozott munkaképességű és a fogyatékossgal élő emberek által előállított termékek iránti keresletet kutatom, hangsúlyozva az értékteremtő fejlesztő foglalkoztatás jelentőségét.

A megváltozott munkaképességekkel élő és sérült emberek foglalkoztatását kiemelt figyelemmel kísérem és hasonlóan fontosnak tartom, mint állapotuk szerint egészséges embereket. Mind a fizikai, mind a mentális jóléthez hozzájárul a mindennapokban munkával eltöltött idő. A munka függetlenné teszi az embereket és segít saját méltóságuk megőrzésében (Kovács & Péter, 2024). A gyógyítás, a kezelés hosszú utat tett meg napjainkig és mondhatjuk, hogy a közfelfogásnak is nagy változáson kellett átmennie. Az állam mellett az egyháznak is nagy szerepe volt a társadalom peremén élők felkarolásában. Mára ebbe a munkába a civil szervezetek is bekapcsolódtak és sok esetben nem kis szerepet vállalnak. Az orvostudomány fejlődése, vívmányai lehetővé tették, hogy ma modern szemlélettel és gyógy módokkal, terápiákkal tudjuk segíteni a ránk bízott embertársainkat. A mai kor kihívása az, hogy elődeink nívós szakmai munkáját, hogyan tudjuk tovább gondolni, milyen válaszokat adunk a mai kor digitális, társadalmi-, munkaerőpiaci kihívásaira, mennyire tudunk újabb és újabb alternatívákat nyújtani problémákkal küzdő embertársaink számára.

2021. tavasza óta dolgozom a Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézményben Magyarszerdahelyen. Ahogy közelebbi kapcsolatba kerültem az itt élő ellátottakkal, valamint a foglalkoztatottakkal, és megismerkedtem az intézményben folyó értékes szakmai munkával, úgy kezdtem el más perspektívából szemlélni helyzetüket. Korábban én is idegenkedve tekintettem fogyatékossgal bíró embertársaimra. Mára megtanultam velük együtt dolgozni és legfőképpen különbséget tenni a közfelfogásba beékelődött pejoratív értelmű és az értelmileg akadályozott személyek kifejezések között. Míg más kívülről szemlélve csak egy épületet lát, én a benne folyó magas színvonalú szakmai munkának és a modern betegközpontú szemléletnek köszönhetően a fejlődést. Van, aki ezen az általuk készített és értékesített termékekben csak egy új tárgyat lát, én viszont a kollégáim jövőjét.

1.1. A KUTATÁS CÉLJA

Kutatásom célja a fogyasztói magatartás felállítása a megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő személyek által és a fejlesztő foglalkoztatás keretein belül előállított termékekkel szemben. Továbbá szeretnék választ találni arra, hogy az egész évben, illetve a szezonális időszakokban az általuk készített termékek rezervációs ára hogyan változik. Feltérképezem, hogy hogyan alakul az emberek preferenciarendszere adott árukkal vagy áruféleségekkel kapcsolatban, esetleg törzsvásárlókká válnak-e, valamint ajánlanák-e családtagjaiknak, rokonaiknak és barátaiknak (Kovács & Péter, 2023). Mely generáció tagjai azok, akik vásárolják termékeiket? Vizsgálom, hogy a fejlesztő foglalkoztatásban készült termékek jelen vannak-e kis- és nagykereskedelmekben. Továbbá fontosnak tartom annak feltérképezését, hogy elég hatékony-e a termékek mögött álló marketing. Milyen marketing eszközeik vannak, illetve mely stratégiát alkalmazzák az értékesítés során? A fejlesztő foglalkoztatást biztosító intézményeknél folyamatos vagy szezonális értékesítés történik és milyen csatornán keresztül? Melyek a leggyakrabban vásárolt termékek? Milyen jövőbeli célkitűzések kerültek megfogalmazásra a fejlesztő foglalkoztatásban előállított áruk népszerűsítésére? Milyen tervet készít az intézmény a 2023. évre nézve a fejlesztő foglalkoztatásra vonatkozóan? Továbbá a fogyatékossg témakörét szeretném körbejárni különféle modelleken keresztül, ide sorolandó a klinikai-orvosi modell, az interakcióelméleti modell, a rendszerelméleti modell, valamint a társadalomelméleti modell is. A fogyatékossgelméleti keretrendszer megalkotója Ulrich Bleidick, egy német pszichológus és gyógypedagógus, aki 1977-ben dolgozta ki a modellt. Fontosnak tartom az esélyegyenlőség biztosítását az olyan személyek részére, akiknek nem adatott meg azon munkavállalási lehetőségek, mint az állapotából kifolyólag egészséges ember számára. A megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő személyek védett munkavállalói csoportba tartoznak, így az érintettek többségének foglalkoztatása is szegregáltan zajlik Magyarországon. Ezen csoportokkal szembeni előítélet és diszkrimináció jelenleg is érzékelhető a társadalomban, ezért a negatív sztereotípiák felszámolása feltétlen szükséges lenne.

1.2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Vizsgálatom során kvalitatív és kvantitatív kutatást egyaránt végeztem. Kvalitatív kutatásomnál a téma mélyebb megismerésének céljából Zala vármegyében a Szivárvány

Integrált Szociális Intézményen belül zajló fejlesztő foglalkoztatás vezetőjével, az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettesével, valamint a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. ügyvezetőjével strukturált interjút készítettem 2023. év tavaszán. További interjú készült egy enyhe értelmi fogyatékos munkavállalóval a Szivárvány Integrált Szociális Intézmény fejlesztő foglalkoztatás szolgáltatásában végzett tevékenységének bemutatásáról, valamint a foglalkoztatásával kapcsolatos meglátásairól. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. által alkalmazott 1 fő autizmussal élő, 1 fő mozgásában korlátozott munkavállalójával készített strukturált interjú nyújtott további segítséget kérdéseim megválaszolásában (Kovács & Péter, 2024.).

Kvantitatív kutatásomnál 151 db kérdőív került lekérdezésre 2023. tavaszán (Kovács & Péter, 2023). A kérdőív kitöltésére 2023. március és április hónapokban került sor. Az adatfelvétel elektronikus úton, a Google Drive űrlapkészítő program segítségével történt. A kérdőívhez való hozzáférési link elérhető volt Social média felületen, valamint számos kitöltőt célzottan kerestem fel a kérdőív kitöltésével személyes és elektronikus úton egyaránt. A kapott válaszok és adatok rendszerezéséhez, valamint az egyszerű statisztika elkészítéséhez Microsoft Excel 2019 programot használtam. A kutatás eredményeiről a továbbiakban SWOT analízis készült.

2. SZAKIRODALMI FELDOLGOZÁS

2.1. KLASSZIKUS FOGYATÉKOSSÁGELMÉLETI KERETRENDSZER

A károsodás, rokkantság, fogyatékoság és a megváltozott munkaképesség fogalmak hazánkban gyakran felcserélendők. Ezért elengedhetetlennek tartom ezen kifejezések tisztázását. A megváltozott munkaképesség az egyén foglalkoztathatóságát és egészségügyi állapotát vizsgálja. Megváltozott munkaképességgel élő személyről akkor beszélünk, amikor testi vagy szellemi korlátozás lép fel, mely a munkavállalási- és megtartási lehetőségeket csökkenti. Ezen állapot kiterjed minden egészségkárosodást szenvedett, fogyatékos személyre függetlenül a képességek csökkenésének mértékétől (László, 2021). A megváltozott munkaképességű kifejezés magába foglalja úgy a fogyatékoságot, mint az egészségkárosodással élő személyeket. Ezen akadályozottság egy külső hatás által, mint például baleset, vagy egy betegség szövődményeként keletkezhet. Sok esetben előfordul, hogy ezek mellett valakinek veleszületett egészségügyi problémája van. Az állapotukból kifolyólag korlátozott emberek a károsodásuk fokától függően külön csoportokba sorolandók. Vannak olyanok, akik szellemileg és vannak olyanok, akik fizikailag korlátozottak. Az utóbbi kategóriába tartoznak a látás- és hallássérültek, mozgáskorlátozottak. Szellemi akadályozottságnál értelmi fogyatékosokról, beszédben akadályozottakról és viselkedési zavarokkal küzdőkről is beszélhetünk. Halmozottan fogyatékos személyeknél egyszerre több területre kiterjedő fogyatékoságot állapítanak meg. A megváltozott munkaképességűeket három külön csoportba sorolhatjuk, amely a károsodás, rokkantság, fogyatékoság (Miklós, et al., 2020).

A fogyatékoság egy olyan állapot, amelyben az érintett fizikai, mozgásszervi, érzékszervi vagy pszichoszociális képességeiben részlegesen, teljesen, átmenetileg vagy véglegesen korlátozott. Fogyatékos személyről akkor beszélünk, ha ezen képességeket jelentős mértékben, vagy egyáltalán nem tudja birtokolni vagy kontrollálni az illető. Az Egészségügyi Világszervezet megfogalmazása alapján a fogyatékoság hozzá tartozik az emberi léthez, melyet szinte mindenki átmenetileg vagy tartósan tapasztal élete során (WHO, 2023). Az Egészségügyi Világszervezet 2015. év decemberi adatai alapján a világnépesség több mint 15 százaléka élt fogyatékosággal (Gombás, 2016). Jelenleg mintegy 1,3 milliárd ember, azaz a népesség 16 százaléka él jelentős fogyatékosággal. A fogyatékos személyek rosszabb egészségügyi állapottal rendelkeznek, és korábban

elhaláloznak. Az egészségügyi rendellenességek miatt nagyobb korlátokba ütköznek a mindennapi életben, mint a lakosság többi része (Kovács & Péter, 2024).

Károsodás akkor tapasztalható, amikor biológiai működési zavar lép fel, amely időszakos vagy állandó autonómiai vagy élettani elváltozást jelent (WHO, 2023). Különböző tanulmányokban az embereket érintő fogyatékoság arányának növekedéséről az életvitel változást, a tudományos és technikai fejlődést, társadalombiztosítási rendelkezéseket jelölik meg, mint befolyásoló tényezők (Gombás, 2016).

A rokkantság olyan zavar, amely az emberek társadalmi funkcióinak betöltésénél hiányt, illetve korlátozottságot eredményez, amely a munkavégzés elvesztésének a legkétségesebb kimenetelű kategóriájába tartozik. Olyan mértékű képességcsökkenés van jelen, amely teljes mértékben kizárja a tartós munkavégzésnek a lehetőségét, illetve a rehabilitációt sem támogatja (László, 2021).

A különböző fogyatékosági csoportokba soroljuk a hallássérültek, látássérültek, mozgáskorlátozottak, értelmi fogyatékosok, teljesítmény- és viselkedészavarokkal küzdők, beszédben akadályozottak, halmozottan fogyatékosok és autizmussal élő személyeket (Bujdosó & Kemény, 2009).

A hallás csökkenéséhez vezet a hallószerv bármely részének a károsodása, amely a külső fület, középfület, hallóideget és hallókérget érintheti. A veleszületett halláskárosodás okai mögött genetikai, örökletes tényezők állnak. Koraszülés, fertőző megbetegedések következményei a jellemző a szervezett halláskárosodások többségére. Bizonyos életkor felett az időskori nagyothallás és a zajártalom is nagy szerepet játszik. Hallásvesztésnél két csoportot különböztetünk meg, amely a nagyothallást és a süketiséget választja ketté. A hang erősségét decibelben mérjük. 30-90 decibel között nagyothallásról, míg 90 decibel felett siketségről beszélünk (BME, 2023). A halláskárosodás keletkezésének az időpontja egy fontos tényező. A beszéd elsajátítását annak kialakulása előtt, későbbi károsodás fellépésekor a beszéd megtartását nehezíti. A hallássérültek esetében az oktatás Magyarországon orális módszerrel zajlik, amely régebben a szájról olvasásra, valamint a mesterséges beszédkialakításra épült. Az orális beszédtanítás korán kezdi a hallás nevelését a nagyteljesítményű hallókészülékek segítségével a természetes úton történő beszédelsajátítás minden lehetőségét felkínálva. A siketek és nagyothallók esetében fontos támpont a szájról olvasás. Emellett a hallássérültek életvitelét egyre több technikai eszköz segíti (Bujdosó & Kemény, 2009).

Látási fogyatékoságnál a látássérülés mértéke minimum 67 százalékos és jellemzi, hogy a szemüveggel korrigált látása nem haladja meg az ép látás 33 százalékát. Látásélesség

alapján határozzák meg a látás csökkenésének a mértékét. A látásélesség egy egészséges ember szeménél egy szögpercet jelöl. A látássérülteket vakok, aliglátók és gyengénlátók csoportjába oszthatjuk. A vakok fényt nem érzékelnek és vízusuk 0. Az aliglátók fényt érzékelnek, nagy tárgyakat felismernek, valamint az ép látás 10 százalékával rendelkeznek. Ezen csoport a feltartott kéz ujjait felismeri, őket ujjolvasónak nevezik. Az írást és olvasást csak domború pontírással tudják tapintó módon elsajátítani és elolvasni. A gyengénlátók szemüveggel korrigálva az ép látás 10-33 százalékát birtokolják és látássérülésük okai elsősorban súlyos rövid- és távollátás, valamint fénytörési problémák. A látássérülések okai között felmerülnek fejlődési rendellenességek, örökletes tényezők, vírusfertőzések méhen belül, valamint szerzett betegségek, balesetek. A látássérülést a színlátás zavarai és a látótér szűkülete befolyásolhatja. A veleszületett látási fogyatékoság negatív hatást gyakorol az egyén személyiségének kialakulására és fejlődésére. Nehezebb a mozgásfejlődés és a megismerés. A korai fejlesztés, terápiák, tanácsadások és az iskolai nevelés csökkenti a személyiségi problémák kialakulását. A későbbiekben bekövetkező vakság krízist és lelki megrázkódtatást okozhat az érintett személynek, melynek kezelésére szakemberek bevonása ajánlott (Bujdosó & Kemény, 2009).

A mozgáskorlátozottság az aktív és passzív szervrendszereket érintő maradandó károsodás. Mind a veleszületett, mind a gyermekkorban szerzett károsodások veszélyeztetik a személyiség fejlődését, ezért ennek elkerülése érdekében speciális nevelési feltételek szükségesek. Mozgásfogyatékos személy az, akinek a tartó- vagy mozgató szervrendszer funkciójában, struktúrájában károsodás vagy hiány keletkezett, ezért a fizikai teljesítőképessége változása miatt tevékenységének az elvégzésében tartósan vagy maradandóan korlátozott. Személyiségfejlesztésük speciális módszereket és eljárásokat igényel (Bernolák, 1992). Gyógypedagógiai szempontból a mozgási fogyatékoság különféle csoportokba sorolható. Végtagredukciós fejlődési rendellenesség és szerzett végtaghiányok csoportjába tartozik az alsó, felső végtagok veleszületett összenövései, hiánya. A petyhüdt bénulást okozó kórformákat a teljes és gyengült izomerő csökkenés, izomsorvadás jellemzi. A veleszületett vagy kora gyermekkorban szerzett agyi bénulás okozhatja a rendellenességeket a mozgásban. Okai közé tartozik a szülési sérülés és vírusos fertőzések. A rendellenesség lehet féloldali, egy végtagra kiterjedő, az alsó végtagot vagy mind a négyet érintő. Az egyéb eredetű, a mozgási rendellenességeket okozó kórformák klinikai képek gyűjtőcsoportja, ide sorolhatóak a traumatológiai elváltozások. A mozgáskorlátozottak szocializációja és személyiségfejlődése sajátos jellegű, sérülésük következményeképpen mozgásfunkciójuk megkésnek vagy egyáltalán nem alakulnak ki. A

mozgáson keresztül szerezhető információfelvétel akadályozott (Bujdosó & Kemény, 2009).

Az értelmi fogyatékoság jelentése az amerikai tudományos szervezet megjelölése szerint egy mentális retardáció, amely egy nemzetközileg elterjedt orvosi fogalom. Az értelmi fogyatékoság esetében az intelligenciahányados az átlagnál jóval alacsonyabb szintet mutat. A károsodásnál a kommunikáció, családi élet, önellátás, önirányítás, munka, illetve szociális készségek és további funkciók károsodása is észlelhető. Elsősorban az IQ az értelmi fejlettség fokának mennyiségi mutatója. A meghatározott kategóriák alapján a 70-es IQ alatti intervallumok az értelmi fogyatékoság fennállását jelentik. 55-70 között enyhe, 40-55 között mérsékelt, 25-40 között súlyos, valamint 25 alatt nagyon súlyos értelmi fogyatékoságról beszélünk. Az értelmi fogyatékoság egy komplex jelenség, nem csak az értelmi képesség bizonyos fokát fejezi ki, melynél az átlagosnál alacsonyabb értelmi képesség mellett a környezethez való alkalmazkodás képességének hiánya is fontos tényező. A gyógypedagógia az értelmi fogyatékoságot a tanulásban akadályozott és az értelmileg akadályozott személyek csoportjára osztja fel. A tanulásban akadályozottaknál fejlődési zavar és a tanulás képességeinek a hiányosságai érzékelhetők, így feltűnően nehezen tanulnak. Ide sorolandók az enyhén értelmi fogyatékos és a tanulási képességeikben elmaradott tanulók. A fejlődési zavar okai gyakran családi, kulturális és szociális környezeti tényezőkre mutatnak rá, viszont biológiai okok is felmerülhetnek. Az értelmileg akadályozott személyeknél már kora gyermekkorban tapasztalhatóak a beszédben, a mozgásban és az önkiszolgálás képességében jelentkező zavarok. Gondolkodásmódjukban logikai jegyek nem tapasztalhatóak, a fogalmak használatát a konkrét tartalmi jegyek jellemzik. A fejlesztő foglalkozások során az egyén képességeit felmérve történnek meg az eljárások. Az értelmi fogyatékosok társadalomba való beilleszkedését a munkaképesség, harmonikus személyiség, a pozitív szemléletváltás és az alkalmazkodó magatartás alapozza meg (Bujdosó & Kemény, 2009). Meglátásaim szerint, ha ezen feltételek teljesülnek mind az európai uniós állásfoglalásoknak, mind a társadalmi integráció alapelveivel kapcsolatos direktíváknak eleget teszünk. Mindemellett a társadalom céljává kell, hogy váljon a hátrányos helyzetű, speciális szükségletű és különböző problémákkal rendelkező személyek felkarolása.

Személyiségproblémák már kisgyermekkorban fellépnek a teljesítmény – és viselkedészavarokkal küzdőknél. A fejlődésre ártalmasan ható pszichológiai, szociális és biológiai okokra visszavezethető zavarok a viselkedésben és magatartásban különböző tünetekkel jelentkeznek, melynél hiperaktivitás, szorongás, figyelemzavar, agresszivitás is

jellemző lehet. A teljesítményzavarnál és a viselkedészavarnál összefüggések állapíthatók meg, a viselkedészavar negatív hatással van a teljesítményre és a teljesítményzavar viselkedészavarhoz vezethet. Magyarországon a figyelemhiányos hiperaktivitás-zavar mindösszesen az iskolás korú gyerekek 3-7 százalékát érinti. 80 százaléka genetikailag erősen öröklődő idegfejlődési zavar. Ez az esetek nagy részében a fejlődés során kinőhető, bár 50-60 százalékban egy része vagy akár a teljes egésze fennmarad a tünetekből felnőttkorban is. Gyógyszeres kezeléssel és pszichoterápiával javulás érhető el. (semmelweis.hu, 2023). A korai felismerés deviáns viselkedési formákat és további személyiségproblémákat előzhet meg. A teljesítmény – és viselkedési zavarokkal küzdők csoportján belül nehezen nevelhető és inadaptáltak között tehetünk különbséget. A nehezen nevelhető egyének tanulási problémákkal harcolnak és az átélt tanulási kudarcok miatt jelentkezik náluk a viselkedésben és a magatartásban tapasztalható zavar. Az inadaptáltak a beilleszkedési és alkalmazkodási képesség problémáival küzdenek. Az antiszociális személyiségfejlődés nehezíti a társadalmi beilleszkedést (Bujdosó & Kemény, 2009). Véleményem szerint a nehezen nevelhető egyének csoportjába sorolható szintén azok a családi minták, amelyek a társadalom által nem elfogadott normákat, nem a megszokott viselkedési formát közvetítik. Ilyen példák lehetnek különböző, életvitelszerű bűnözések. További problémának tartom a kortársak egymásra történő negatív hatását, amely főként kamaszkorban jellemző.

A beszéd fogyatékoság a hangképzési zavaroktól egészen a beszédkommunikációs zavarokig terjedhet. Ide tartoznak a gyermekkorban későn kialakuló beszéd, artikulációs zavarok, az orrhang, a beszédben tapasztalható ritmus zavarai és az olyan zavarok, mint a diszlexia vagy diszgráfia. Beszédkadályozottságnál nem beszélhetünk szociális gondozási és ellátási igényekről. Kiemelt esetként említendő az agyvérzéssel kapcsolatos beszédképtelenség, amikor ugyanis speciális segítségre és szakemberek bevonására van szükség (Bujdosó & Kemény, 2009). Beszédfogyatékos személy ép fizikai hallással rendelkezik. Az érintett személy kommunikációja korlátozott, nem tudja gondolatait hatékonyan képviselni, vagy közölni (ertekvagy.hu, 2023).

Amikor több funkció károsodása lép fel, akkor halmozottan fogyatékos személyről beszélünk. Az értelmi fogyatékoság mozgáskorlátozottsággal, látássérüléssel és hallássérüléssel is társulhat. A korai súlyosabb sérülések az idegrendszerben mozgás-, beszéd-, érzékszervi és értelmi fogyatékoságok együttes fellépését eredményezik. A halmozott fogyatékoság egy vagy több, eltérő vagy azonos idejű, egymástól függetlenül fellépő, több területre kiterjedő károsodás következménye (Gordosné Szabó, 1991).

Bonyolult összefüggéseket tud teremteni a funkcióképesség korlátozottsága és jelentősen befolyásolhatja a társadalomban és környezetében való részvételt. A beszédben és a kommunikációban tapasztalható akadályozottság jellemző a súlyosan, halmozottan fogyatékos személyekre, akiknél továbbá a megértés és a közlés korlátozottsága, hiánya is felléphet. A fogyatékossgal kapcsolatos mai szemlélet úgy tartja, hogy a személyek mentális képességei ugyanúgy fejleszthetőek, mint a fizikai képességeik, amely alatt mozgásukat, kommunikációjukat, alkalmazkodó képességüket értjük (Bujdosó & Kemény, 2009). A képességek fejlesztését illetően további módszerek is hatékonyak bizonyulnak. A beszédben és a kommunikációban akadályozott személyeknél véleményem szerint különféle digitális és segédeszközök használatával a kommunikációs probléma minimalizálható. Ehhez viszont elengedhetetlen a megfelelő tárgyi és szakmai feltétel biztosítása a fejlődés érdekében.

Az autizmus az agyi működést érintő, genetikai és egyéb károsító hatások következtében áll elő, így ez a rendellenesség az egész személyiséget érinti, amely zavarokat idéz elő mind a kommunikációban, mind a kognitív képességben egyaránt. Jellemző tünetei közé soroljuk a bizarr viselkedést és passzivitást, valamint súlyosabb esetekben környezetétől elzárkózik, közömbössé válik. Továbbá sztereotip viselkedés jellemzi, amelybe beletartozik a kezek rázása, az ütögetés és az önagresszió (Bujdosó & Kemény, 2009). Az autizmus 2-3 éves kor körül diagnosztizálható. Gyakori jelenség, hogy a fennálló autizmus mellé súlyosabb esetekben értelmi fogyatékossg is társul. Az autizmussal élő személyeket a Lorna Wing típusok szerint kategorizálják. Az izolált típus a környezetéről nem vesz tudomást, nem beszél, vagy csak állandóan ismétlődő módon, valamint a szemkontaktust nem lehet felvenni vele. A passzív típust a jó értelmi képességek mellett passzivitás jellemzi, a fejlesztés lehetőségei és esélyei ezen csoportnál a legkedvezőbbek. A bizarr típus jó beszédképességgel rendelkezik, valamint jellemző rá a szociális kezdeményezés. A kapcsolatai felületesek, nélkülözik a kölcsönösséget és sztereotip kérdéseket tesznek fel (Balázs et al., 2001).

Figyelemre méltó Ulrich Bleidick által 1977-ben kidolgozott fogyatékossgelméleti keretrendszer, melyet Magyar Adél a „Fejezetek az értelmifogyatékossg-kép történetéből” című könyvében megemlíti, melyben ezen állapot fogalmát négy különböző, egymástól eltérő modell keretei között mutatja be. Az első a klinikai-orvosi modell, melyben a fogyatékossgot a biológiai és a pszichológiai normától eltérően kezeli, orvosi kategóriákkal, individuális tulajdonságként írja le. A második, az interakcióelméleti modellnél a fogyatékossg eredetét nem organikus sérülésből keletkezett problémának

tartja, hanem stigmatizációnak, amely a szociális és társadalmi normáknak nem felel meg. A rendszerelméleti modell a közoktatáson és a szakképzésen belül vizsgálja a fogyatékossgal élő személyek teljesítményalapú elkülönüléséhez vezető következményeket. A társadalomelméleti, materialista modell a fogyatékossgot, mint másságot a kapitalista berendezkedés produktumának vallja (Kovács & Péter, 2024). A társadalom a fogyatékos személyeket a szükségleteiknek megfelelő, speciális iskolákba járattja és alacsonyan képzett munkakörökben alkalmazza (Magyar, 2018).

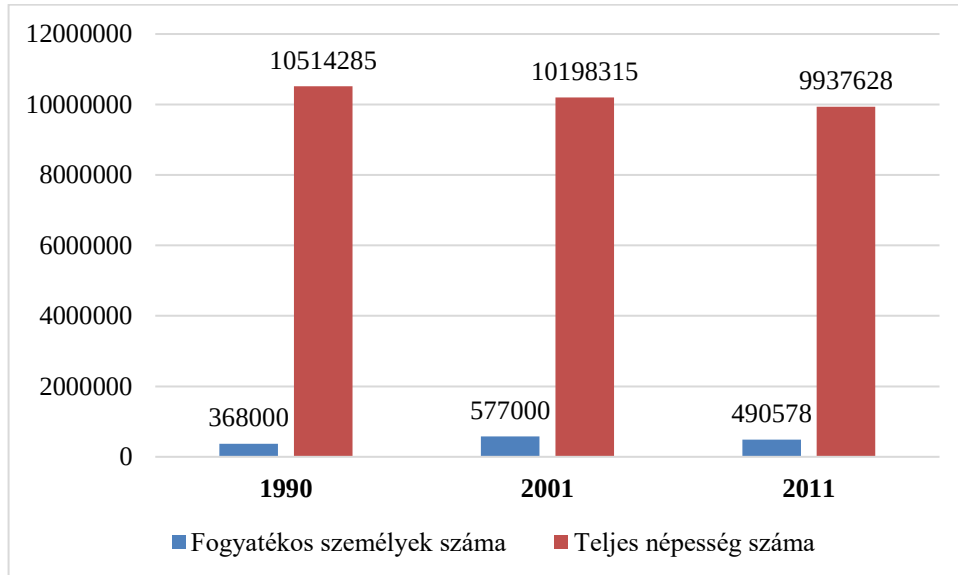
2.2. MEGVÁLTOZOTT MUNKAKÉPESSÉGŰ SZEMÉLYEK HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása kifejezetten fontos és komplex terület (Kovács & Péter, 2023). A társadalom egyik leghátrányosabb helyzetben lévő csoportját képezi (László, 2016). Az 1960-as években a fogyatékossgal élő személyek szegregációja volt a követendő ideológia Magyarországon, amely már gyermekkorban megkezdődött. Iskolázottságuk elmaradottabb volt az átlagosnál, és az állami szerepvállalás a nevelésük és az oktatásuk terén csekély volt. A fogyatékossg devianciának számított a kommunizmus idején, így a társadalompolitika a fogyatékos személyeket, mint kívülállókat megtúrta, viszont szegregálni próbálta. A fogyatékos személy nem felelt meg a marxista szemléletnek, a munkára és harcra kész emberi ideálnak (Kovács & Péter, 2023). A rendszerváltást követően Magyarországon a szakemberek biztatónak találták a fogyatékossgal élő emberek iránti figyelem növekedését, bár maguk az érintettek lassú folyamatúnak érezték a változások bekövetkeztét (Gombás, 2016). Az Európai Unióhoz való csatlakozás óta a hazai foglalkoztatáspolitikai kiemelt figyelmet fordít a fogyatékossgal és megváltozott munkaképességekkel élő személyek foglalkoztatására. Ezen csoport foglalkoztatása nem valósulhat meg az esélyegyenlőség, az egyenlő bánásmód biztosítása és a diszkrimináció tilalma nélkül (Kovács & Péter, 2023). Az Európai Bizottság dokumentált adatai alapján a harmadik legnagyobb csoportba tartozik a fogyatékossgal élő és a munkanélküli személyek segélyezése a szociális kiadások területén (Bruckner, 2007). A kutatási eredményeket figyelembe véve 2010. évtől 9 százalékról 18 százalékra növekedett a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatási rátája, melyet a rehabilitációs kvótarendszer 2010-ben történő módosítása tett lehetővé. A Központi Statisztikai Hivatal 2007., 2010. és 2012. évben végzett felmérései szerint hátrányos megkülönböztetés éri a megváltozott munkaképességű és fogyatékos embereket munkáltatói körökben. Elsősorban a munkáltató az életkort, az egészségügyi állapotot és az

iskolai végzettséget veszi figyelembe, amely alapján döntést hoz (Kovács & Péter, 2023).. A kutatás 2012. évi eredményei bemutatják, hogy a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakosság többi része, valamint magasabb az 50 év feletti életkorúak száma (Kovács & Péter, 2023). Ezen munkavállalási hátrányok nagy részben érintik a megváltozott munkaképességgel élő ember gazdasági aktivitását. Az Európai Szociális Alap az egészségkárosodott személyek foglalkoztatását is támogatja (Kovács & Péter, 2023). A program célja alapvetően az érintettek sikeres rehabilitációja, munkaerőpiaci integrációja és annak sikere (Balázs-Földi, 2016). Az állami tulajdonban lévő megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő személyek számára rehabilitációs foglalkoztatást biztosító szervezetek az állami szociális támogatási rendszerhez tartoznak. Az állami foglalkoztató szervezetek kiemelt célja a fogyatékossgal élő személyek védett környezetben történő foglalkoztatása és a nyílt munkaerőpiacon történő foglalkoztatásnak az elősegítése. A leghátrányosabb helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek növelése érdekében motiváló képzések és kapcsolódó szolgáltatások támogatása című és TÁMOP-5.3.8-11/A1 számú projekt célkitűzései az Európa 2020 Stratégia program célkitűzéseivel azonos, melyek többek között az inkluzív, fenntartható és intelligens növekedést, magas foglalkoztatottságot, valamint a munkaerőpiac modernizálását foglalják magukba (Kovács & Péter, 2023). A fejlesztési tervnek további célja, hogy segítse a jelenleg inaktív munkaképes embereket a munkaerőpiachoz történő csatlakozásban, esetleges visszajutásban, akik megmaradt képességeik alapján alkalmasak a munkavégzésre. A munkaerő potencia kihasználása rendkívül fontos az Európai Unió számára, melyhez elengedhetetlen a megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatási arányának a növekedése. A foglalkoztatási arány az Európai Unióban 50 százalékot és Magyarországon 23 százalékot tesz ki a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint (palyazat.gov.hu, 2022). Az Európai Bizottság a magyar foglalkoztatáspolitikát érintően a 2017. évben készült országjelentéssel kapcsolatosan több kritikát is megfogalmazott, miszerint a nők, a fogyatékossgal élők, az alacsony képzettségű személyek aránytalanul alacsony számban vannak jelen a magyar munkaerőpiacon (KSH, 2018).

Az 1990-es évben készült népszámlálás adatai alapján Magyarországon 368000 fő élt fogyatékossgal, amely a teljes népesség 3,5 százalékát tette ki. A Központi Statisztikai Hivatal a jelentésében hangsúlyozta, hogy mind a fogyatékossgal kapcsolatos járadékban, rokkantsági nyugdíjban részesülők száma, mind a társadalombiztosítás által rögzítettek

szerint jelentősen több fogyatékos ember volt nyilvántartva (Kovács & Péter, 2023). Az eltérést azzal indokolták, hogy egy népszámlálás alkalmával, amelynek mellékes témája csak az egészségügyi állapot és a fogyatékoság, kevesebb a beazonosított fogyatékos személyek száma, mint ahol az egészségi állapot központi témaként van megjelölve (Kovács & Péter, 2024). Így a 2001. éves adatok már a fogyatékossgal élő személyek megemelkedett számát szemléltették, melynek okai a fogyatékossgal bátrabb felvállalása volt, és az, hogy többen voltak tisztában állapotuk jellegével a fogyatékossgal fogalma pontos meghatározásának eredményeképp (Gombás, 2016). Továbbá a nagyobb létszámnövekedést az is indokolta, hogy a szenzitívebb kérdésekre kapott válaszok aránya kedvező volt. Ez annak köszönhető, hogy az embereket jobban érdekelte az ország valós állapota, és hogy hogyan alakul Magyarország az új társadalmi és politikai légkörben. A Központi Statisztikai Hivatal adatai azt mutatták, hogy 2011. évben Magyarország népessége 9 millió 938 ezer fő volt, melyből 680.000 fő megváltozott munkaképességű embert volt. A megváltozott munkaképességű személyekből 20-64 év közöttiek 18,3 százalékát foglalkoztatták a regisztráltak alapján. Az 1. ábra szemlélteti a 1990., 2001. és a 2011. évi népszámlás összesített adatait (Kovács & Péter, 2024).



1. ábra: Az 1990., a 2001. és a 2011. évi népszámlálás szerint alakuló populációs arány Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés KSH (KSH, 2011) adatai alapján

2015. évben az arány a 19-64 év közöttiekre vonatkozóan 28,8 százalék volt. 2020. II. negyedévi adatok szerint Magyarországon, a munkaerőpiacon 458.684 fő megváltozott munkaképességű munkavállaló volt. Ebből 19-64 év közötti korosztály 27,5 százaléka volt foglalkoztatva. A foglalkoztatási arányokat figyelembe véve az országban a megváltozott munkaképességű személyek és a nem megváltozott munkaképességű személyek közötti létszám nagyban eltér (Kovács & Péter, 2024). A felmérés alapján Magyarország területén a gazdaságilag inaktív fogyatékossgal élők és megváltozott munkaképességű emberek száma 318.888 fő volt, amely azt jelentette, hogy ők nem jelentek meg a munkaerőpiacon. Említésre méltó az érték, miszerint Nyugat-Dunántúlon 36,9 százalék volt mind a foglalkoztatási, mind az aktivitási arány 2020. év II. negyedévére vonatkozóan, amely azt igazolta, hogy minden megváltozott munkaképességű, foglalkoztatható személy munkát vállalt. 2020. évben Magyarország népességének száma 9 millió 770 ezer fő volt (KSH, 2020).

2.3. JÓ PÉLDÁK A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK FOGLALKOZTATÁSÁRA

Az adatok azt igazolják, hogy a társadalom életében jelen vannak, viszont a megváltozott munkaképességgel élők állományának foglalkoztatására nincs elég nagy hangsúly fektetve. Ennek kialakulásának oka, hogy napjainkban tabu témaként kezelik a fogyatékossgot, illetve munkáltatói oldalt tekintve félnek ezen csoport foglalkoztatásától. A legtöbb munkakör nem teszi lehetővé ezen kategóriába eső emberek alkalmazását veszélyes jellege, a tapasztalatok hiánya miatt. Továbbá a környezet átalakítása, változtatása, speciális munkakörök kialakítása válik szükségessé, amely lényeges anyagi beruházást igényel. Ennek ellenére vannak munkáltatók, akik egyre több fogyatékossgal élő és megváltozott munkaképességű személynek nyújtanak lehetőséget a munkavállalásra (Kovács & Péter, 2024). Budapesten a Nem Adom Fel Kávézó és Étterem ezen filozófia alapján jött létre, melyben az alkalmazottak 80 százaléka megváltozott munkaképességű vagy sérült. A kávézó a Nem Adjuk Fel Szociális Szövetkezet és a Nem Adom Fel Alapítvány együttműködésének köszönhetően jött létre. A szervezetek a vendéglátói tevékenységet, az ingatlant, a közösségi programok szervezését, illetve a fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatásával kapcsolatos szakmai háttérét biztosítják. Az Európai Szociális Alap és Magyarország Kormánya a "Kézbe vesszük a sorsunkat" – sérült emberek a társadalomért című, TÁMOP-2.4.3.D.2-13/2-2013-0013 számú projekt támogatja a kávézó és étterem megalakulását. A kávézó célja, hogy minél több megváltozott munkaképességű személyt

tudjon bevonni a kávézó legtöbb területére, illetve erősíteni szeretné az emberekben az elfogadás érzését. Fontosnak tartja, hogy a munkáltató ráébredjen, hogy érdemes ezen csoportba tartozó embereket alkalmazni. A Nem Adom Fel Kávézó és Étterem egy olyan közösségi hely, ahol bárkit szívesen látnak (nemadomfelkavezo.hu, 2023).

A Batty-Téka több, mint Étterem 2014. évben nyitotta meg kapuit Miskolc városában, amely fogyatékossgal élő embereket foglalkoztat, valamint számos speciális rendezvény és kiállításnak biztosít helyszínt. A különféle programok szervezésében és lebonyolításában a fogyatékos személyek segítenek (Kovács & Péter, 2024). Emellett az étteremhez tartozó szakkönyvtárban autizmus spektrumzavarral élő személyekkel kapcsolatos nemzetközi és hazai szakirodalom egyaránt megtalálható (László, 2016).

15-64 éves korosztályból az aktivitás problémájával küzdő személyek uniós átlagának 50 százaléka dolgozik az Eurostat szerint (Miklós, et al., 2020). Magyarország mellett Írországban, Bulgáriában és Romániában a legnagyobb a fogyatékossgal élő személyek gazdasági inaktivitása. A magyarországi cégek 80 százaléka foglalkoztat megváltozott munkaképességű munkavállalót, ahol a munkavállalói létszám nagyobb, mint 250 fő (Miklós, et al., 2020).

2.4. KÜLÖNBÖZŐ TÁRSADALMI CSOPORTOKKAL SZEMBENI DISZKRIMINÁCIÓ

Az eltérő társadalmi csoportokkal szembeni sztereotípiákat idővel szükséges lebontani, melyek számos probléma okozói lehetnek. Ahhoz, hogy a társadalom realizálja és egy korlátozott személy is egyenértékűnek és hasznosnak érezze saját magát, javasolt bevonni őket a munkavégzésbe. Így a társadalom elismert tagjaivá válhatnak. Ennek okán erősíteni kell az elfogadást az emberekben. Az Eurobarométer 2012. évi vizsgálata alapján az Európai Unió tagországai között Magyarország a rokkantság és fogyatékossgal alapú diszkrimináció vonatkozásában negyedik helyen áll (Eurobarometer, 2012). Az integrált foglalkoztatás hátrányára válik a munkaerőpiaci diszkrimináció a fogyatékossgal élők és megváltozott munkaképességű munkavállalók tekintetében. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékossgal élő személyek jogairól ír, melybe beletartozik az esélyegyenlőség, a fogyatékos személyek önálló életvitelének és a társadalmi életben való aktív részvételének biztosítása, amely kiterjed a foglalkoztatás terére is egyaránt (Bujdosó & Kemény, 2009). A törvény célja a jogok érvényesítése, a fogyatékos személy jogainak meghatározása, valamint a fogyatékossgal élő személyek részére nyújtandó komplex rehabilitáció szabályozása. Az

egyenlő bánásmódról szóló 2003. évi CXXV. törvény tiltja a fogyatékos emberek diszkriminációját és megköveteli a velük szembeni egyenlő bánásmódot. Az emberek képességeihez mért munkavállalás lehetőségének biztosítását foglalkoztatási esélyegyenlőségnek nevezzük. Az esélyegyenlőség fókuszában az áll, hogy a versenyhelyzeteket nem irreleváns tulajdonságok alapján kellene meghatározni, amelyek akár a versenyző sikeréhez vezető útját is akadályozhatja (Jacobs, 2004). A fogyatékos és a megváltozott munkaképességű személyek munkavállalási nehézségei a munkáltató diszkriminatív gyakorlatát említi, mint akadályozó tényezőt.

2.5. ESÉLYEGYENLŐSÉG BIZTOSÍTÁSA A FOGYATÉKOS EMBEREK SZÁMÁRA

Az integráció az esélyegyenlőséget biztosító, rehabilitációs folyamat végső szakasza a fogyatékossgal élő személyek számára, amely az izolációval és az elkülönítéssel szemben az együttélést, a normalizációs elvek szerinti életkörülményeket és az állapotuk szerint nem akadályozott emberek közötti iskoláztatást, munkahelyet, valamint lakóhelyet fogalmazza meg. A cél egy olyan egzisztencia elérése az értelmileg akadályozott személyek számára, amely a normális életfeltételekhez a lehető legközelebb áll. Az integráció különféle szintekre épül, melyet Bengt Nirje a svéd származású orvos 1995-ben 8 területre osztott fel, melyet Bujdosó Balázs és Kemény Ferenc a „Fogyatékossg és rehabilitáció” című könyvében mutat be. Az első terület a térbeli, fizikai integráció, mely az akadályozott személyeket ellátó intézmények közelségét vizsgálja a társadalom többi szervezeteihez, intézményeihez. Funkcionális integráció az együttnevelés egyik legmagasabb fokát jelenti, amikor az akadályozott személy különféle szükségleteit a környezetében lévő intézményekben elégítheti ki elszeparálás nélkül. Szociális integrációról beszélünk, amikor a speciális igényű személyek a közvetlen társas környezetben kapcsolatokat működtetnek. A perszonális integráció egyaránt fontos az akadályozott személyek számára, amely magába foglalja a családtagokkal, barátokkal töltött időt és a kornak megfelelő privát szféra biztosítását. Társadalmi integráció az önálló döntési jogok, állampolgári jogok és felelősségvállalás lehetőségének biztosítását jelenti. Az organizatorikus integráció az összes integrációs terület megvalósulásának elősegítésére szolgáló szervezeti forma összessége (Bujdosó & Kemény, 2009).

2.6. FOGYASZTÓI MAGATARTÁS JELENTŐSÉGE ÉS CSOPORTJAINAK BEMUTATÁSA

A vásárlói magatartást a fogyasztói magatartás, a vásárlói magatartás a konkrét vásárlói döntést határozza meg. Ezért is kiemelten fontos, hogy hogyan alakul egy adott termék választásával kapcsolatos elhatározás. A folyamat klasszikus modelljei és elmélete a továbbiakban kerülnek bemutatásra.

A vásárlói, vagyis az egyén döntésével kapcsolatos mechanizmusokkal és tényezőkkel több tudományág is foglalkozik. A klasszikus modell szemlélteti, hogy a szereplők saját hasznukat nézve, racionális döntéseket hoznak. A döntéshozó a neoklasszikus közgazdaságtan szerint biztos elhatározásainak a következményében és kizárja a bizonytalan helyzeteket (Harsányi, 1995). Ezen modell magyarázza a jövedelem optimális elköltését és a racionális magatartást is egyaránt. Az egyén a rendelkezésére álló jövedelem alapján a számára leghasznosabb jószágkosarat választja. Döntéseit befolyásolja, hogy minden megszerezhető és megszerzett jószágnak hasznossági alapot tulajdonít. A hagyományos közgazdaságtani modell szerint egy fogyasztói döntés bonyolultabb. A gyakorlatban történő döntéshozatalnál több korlát is felmerül, mint például az időfaktor, a különböző választási lehetőségekről az információk hiánya és az agy kognitív képességeinek korlátozottsága. A döntés meghozatalát a korlátozott mennyiségű idő is befolyásolja, amely ilyenkor az egyén rendelkezésére áll. Ez az intertemporális döntési folyamat. A fogyasztónak itt különböző időpontokban felmerülő hasznosságok és költségek között kell döntenie (Bölcskei, 2009). Az intertemporális döntések alapmodelljét Paul Samuelson alkotta meg 1937-ben, amely a diszkontált hasznosság modelljét jelenti. Ebben a modellben a döntést befolyásoló pszichológiai tényezők már jelen vannak. Samuelson ezen tényezőket diszkontrátával szemléltette, amely minden esetben konstans értéket mutat. A modell hitelességét viszont számos kísérlet cáfolta meg, hiszen az emberi magatartást nem jellemzi ezen életszerűtlen szabályosság. A tapasztalati és pszichológiai hatások nagy szerepet játszanak a döntésben, melyet több modell is, mint például a szigorú megerősítés modellje is bizonyított. A döntéselmélet adminisztratív modellje már az 1960-as években cáfolta a klasszikus közgazdaságtani felfogást, mivel a döntéshozó nem maximalizálásra, hanem kielégítésre törekszik. A Skinner - féle modell alapelve, hogy az egyén a jutalomhoz vezető magatartást produkálja, valamint a büntetéshez vezető viselkedést hanyagolja. A fokozatos hozadék modellje a múltbeli tapasztalatokra épül, és ez alapján cselekszik az egyén a múltban tapasztaltakra támaszkodva. A szemeteskosár döntési modell szintén cáfolja a racionális döntési folyamatokat és kimondja, hogy a döntéshozók figyelme

megoszlik, és a döntés nem egy lineáris folyamat eredménye (Pethő, 2019). A döntéselméleti irányzatok szerint normatív és leíró jelleget különböztetünk meg. A normatív modellek leírják, hogy hogyan lehet a döntéseket jobbra tenni, a leíró modellek a döntés pszichológiai hátterét vizsgálják meg. Napjainkban minden tudományterület elismeri és vizsgálja a gyakorlati döntés mögött álló, befolyásoló pszichológiai tényezőket (Pethő, 2019). Hunyady György és Székely Mózes 2003-ban íródott „Gazdaságpszichológia” című könyvében bemutatja Daniel Kahneman és Amos Nathan Tversky közös alkotását, vagyis a kilátásméletet, amely a legnagyobb áttörést hozta a viselkedési közgazdaságtanban. A teória célja, hogy egy valóságot állító modellt hozzanak létre az elvárt hasznosság normatív elméletének a segítségével. A modellt megalkotók magyarázzák, hogy a döntéshozók miért térnek el a normatív modelltől. Az egyén által megállapított hasznosság függ a különböző referenciapontok meghatározásától (Hunyady & Székely, 2003). Az elmélet egyik fontos eleme a veszteség elkerülése, ami azt jelenti, hogy az emberek érzékenyebbek a veszteség megelőzésére, mint a nyereség lehetőségére. Helyzettől függően előre jelezhető, hogy hogyan változik az emberek magatartása a kockázatvállalás és a kockázatkerülés közt. Ezen elmélettel könnyebbé válik a döntés meghozatala, így korlátozott információ birtokában is, a korábban megszerzett tapasztalatokat alapul véve gyorsabbá válik az eredmény elérése. A döntésekről szóló kutatásokkal kapcsolatosan Hastie filozófiája alapján a döntések három elemből épülnek fel, melyek a cselekvés iránya, a világ eseményeiről, állapotáról alkotott hiedelmek és az értékek és hasznok. Jó döntés az, amikor a döntéshozó a rendelkezésére álló eszközöket megfelelően használja az adott körülmények között a céljai elérésében (Hastie, 2001).

A fogyasztói magatartás több szakterületet és tudományágat érintő megközelítését a fogyasztó komplex viselkedése teszi indokolttá. Emellett a fogyasztói magatartást pszichológiai és antropológiai tényezők is befolyásolják. A szükséglet kialakulásánál jelen vannak a közgazdaságtani faktorok mellett a kulturális tényezők, a család, az attitűdök, a normák és az értékek, valamint a szociálpszichológiai hatások. Ezért a fogyasztói magatartás társadalmi és lélektani megnyilvánulások együttese, amelyek befolyásolják a vásárlási előkészületet, valamint a vásárlásnál és az azt követő értékelésnél tapasztaltakat. Továbbá magába foglalja a döntés folyamatát, amelyen keresztül a vásárló motivációját kifejezi (Hoffmann, 2004). Fogyasztói magatartásnak nevezzük azt a tevékenységet, ami során beszerzés, fogyasztás, felhasználás történik, majd eldobásra kerülnek ezen termékek. Továbbá ide sorolandók az igénybe vett szolgáltatások is egyaránt. Leegyszerűsítve a fogyasztói magatartás annak a folyamatnak a vizsgálata, hogy az emberek miért vásárolnak

(Pethő, 2019). A fogyasztói magatartás újabb jelenségeit többen elemzik, melyben kimondják, hogy a fogyasztók napjainkban nem figyelnek már oda a reklámokon keresztül közvetített üzenetekre és nem az elmúlt években megszokott módon cselekednek. A mai fogyasztó kritikusabb és megokosodott az elmúlt évekhez képest. Napjainkban kiemelt figyelmet fordítanak a vásárlókra, hiszen ők azok, akik meghozzák egy adott termékkel vagy szolgáltatással kapcsolatban a döntést. Ezért fontos, hogy a vállalatok a vásárlóik szokásait is egyaránt ismerjék, hiszen cselekedetük hatást gyakorol a forgalomra. A kvalitatív kutatásnál a szociális intézmény vezető beosztású munkavállalóival folytatott strukturált interjú alkalmával kiderült, hogy a fejlesztő foglalkoztatásban készült kézműves termékek értékesítésére azért alkalmaznak hagyományos módot, mivel vásárlóikat így érik el a leghatékonyabban. Tehát elmondható, hogy ebben az esetben az intézmény feltérképezte a fogyasztóinak a szokásait és erre épült fel a hagyományos értékesítési módszer az áruk kapcsán.

A fogyasztó a termék, illetve szolgáltatás tulajdonságai alapján hozza meg a döntést, a vásárló viszont nem minden esetben tesz így. A fogyasztó nem azonos a vásárlóval, mivel a vásárlói döntés sokszor szituatív és kontextus alapú, ezért nélkülözhetetlen a kontextuális hatások áttekintése. A kontextuális döntés környezetből származó tényezőket szintetizálja, mint például a viselkedést, attitűdöt, vélekedést és az egyéni szociodemográfiai jellemzőket. A szituatív döntések egy adott helyzetben kialakuló környezeti hatás alatt állnak, ahol a jelenlegi, éppen kialakult helyzet szerint formálódnak. A döntéseknek tehát szituációfüggő szemlélete is van. A szituáció olyan faktor, amely a vásárlás fizikai és társadalmi környezetét, időtényezőjét és a feladat jellegét alkotja. Továbbá minden fogyasztó jellemezhető egy átlagosan meghatározható vásárlási attitűddel. Ahogy az attitűd befolyásolja a döntést, úgy a döntés is megerősíthet egy viselkedési mintát, amely a következő vásárlásnál döntő fontosságú lehet. Az attitűdkutatás kiemelten fontos szerepet játszik a termékek fejlesztésénél, újra pozicionálásánál, reklámkampányok kialakításánál. Az irány, a mérték és az intenzitás az attitűdök mellett jól jelzi a vásárlási hajlandóságot egy termékkel vagy márkával kapcsolatban. Az egyének attitűdjét figyelembe véve az azonos értékeket képviselő fogyasztók és a vásárlók különböző csoportokba sorolhatók, ezek képezik a szegmentáció alapját. Ezért a vásárlók könnyebb megértése érdekében különböző vevői szegmensek alakíthatók megismerve attitűdjüket. Ezek alapján jönnek létre a vevőcsoportok. A vevőtípusokra négy szegmenst definiált a POPAI Magyarország Egyesület, melyek a rohanók, a felfedezők, tervezők és ajánlatvadászok kategóriákba sorolhatók (Trade magazin, 2015). A vevőtípusokat az 1. számú táblázat szemlélteti. Az

empirikus kutatásban, a kérdőívben részt vett válaszadók a tervezők csoportjába sorolható be, hiszen ők tudatosan és célzottan keresik fel a fogyatékosággal és a megváltozott munkaképességgel élő személyek által készített termékeket.

1. táblázat: Attitűd alapú vásárlói csoportok

Vásárlói szegmensek	Rohanók	Felfedezők	Tervezők	Ajánlatvadászok
Jellemzők	- Döntésüket nagyrészen a vásárlás közben hozzák meg, - Könnyen elcsábíthatók, - Legtöbbet ők költenek a csoportok közül	- Impulzívak, - Döntésük nagy részét a vásárlás helyszínén hozzák meg	- Döntéseiket előre megtervezik, - Visszafogottak és kontrolláltak	- Ők költenek a legkevesebbet, - A bevásárlás helyszínén döntenek, - Kontrolláltak és előre tervezettek

Forrás: Saját szerkesztés (POPAI vásárlói kutatás, Mass Merchant shopper engagement study 2014) adatai alapján

A magyar vásárlói szegmenseket nemek, generációk felosztása és trendaffinitása alapján csoportosították (Töröcsik, 2017). A magatartást azonban különböző tényezők is befolyásolhatják. Az első csoportba az élményfogyasztó férfiak tartoznak, akikre jellemző, hogy a vásárlás folyamatát előre nem tervezik meg, a nagy területű boltokat preferálják, valamint a vásárlás élményt okoz számukra. A következő kategóriába az örömvásárló nők sorolandók, akik bárhol szívesen vásárolnak és nem érzékenyek az árra, illetve az akciókra. Az alternatív vásárlók csoportja magas jövedelemmel, végzettséggel rendelkezik. Vásárlási szokásaikat az online vásárlás és a közvetlen házhozszállítás jellemzi. Emellett szívesebben keresik fel a kisebb és speciális kínálatú üzleteket. A vásárlást kerülő férfiak csoportja alacsony jövedelemszinttel rendelkezik és elutasítja a vásárlást. A racionális férfivásárlók bevásárlását célirányosság, előzetes informálódás jellemzi. A hagyományos vásárlók csoportja kerüli a kockázatot, a megszokott, bevált termékekhez nyúlnak, kisebb boltokban vásárolnak. Az ár alapján vásárló csoport többsége nő, akik a legolcsóbb termékeket keresik és a nagy alapterületű boltokat részesítik előnyben. Számukra a vásárlás egy megoldandó

feladatot jelent. Az olcsón vásárló idősök csoportja az idős személyekből áll, akik a legolcsóbb termékekre vadásznak (Pethő, 2019).

A márkák közötti megkülönböztetés egyetlen módszere a kommunikáció, melyet a versenyző piacokon alkalmaznak. A marketingkommunikáció kiemelt előnyt és lehetőséget jelent a vállalatok számára. Ez egy olyan eszköz, melyben az adott szervezet a saját célközönségét explicit vagy implicit módon befolyásolja termékeinek vagy szolgáltatásainak értékesítése céljából (Vágási, 2007). A marketingkommunikációs eszközök csoportosítása dimenzióként eltérő, célcsoport szerint lehet fogyasztó vagy kereskedő felé irányuló kommunikációs tevékenység. Az eszközöket figyelembe véve a hagyományos (ATL) és a nem hagyományos médiumokat használó tevékenységet (BTL), illetve az integrált kampányokat (TTL) különítjük el egymástól. Az above the line (ATL) klasszikus média reklám, míg emellett a below the line (BTL) a személyes értékesítés, ösztönzés, direkt mail, kiállítások és vásárok formákban jelenik meg (Bauer & Horváth, 2021). A through the line (TTL) reklám kampány magába foglalja az ATL és a BTL eszközöket és marketing stratégiákat, így hangolja össze a marketing tevékenységeket, amelyek külön csatornákon zajlanak. Mára már tovább fejlődött a kommunikációs vonal és megjelentek a tartalomkezelő és készítő felületek, melyek sikeresen és hatékonyan közvetítik az üzenetet a fogyasztók felé. Ezen közlemények képesek megváltoztatni a fogyasztói attitűdöt, valamint érdeklődést kelteni az adott vállalat által kínált termékek és a szolgáltatások iránt. Napjainkban az integrált kampányok kerülnek előtérbe, hiszen a vásárló a vásárlásig többször, szélesebb körben szembesül a közvetített üzenettel. Az üzenetek szerepe, hogy meggyőzzék a fogyasztókat a termék vagy szolgáltatás megvásárlásáról. Nemcsak a márka, hanem a kereskedő is kommunikál a vásárlóval, hogy meggyőzzék az üzletbe való betérésről. A vásárló rengeteg üzenettel találkozik már a vásárlás előtt. Hogy ezt hogyan dolgozza fel, befolyással lehet a preferenciájára, majd a döntéseire (Pethő, 2019). A gyakorlatban a vásárló nem teljeskörű információ birtokában hozza meg a döntést, ezért minden egyes elhatározásnál kockázatot vállal.

Az adományozás motivációját, a jótékonysági magatartást nagyban az egyén saját világnézete befolyásolja. Ez a tevékenység arra ösztönzi az embereket, hogy osszák meg a felelősséget, és vegyenek részt a közösség problémáinak a megoldásában (gallup.com, 2023). A marketingszemlélet már a 19. században jelen volt az önkéntes mozgalmak kapcsán. Bizonyos szolgáltatások a 20. századig nem voltak elérhetőek, ezért az emberek egymást segítve, helyettesítették a kormányzati szektor hiányosságait. Ezen időkben érdekszövetségek alakultak meg a nonprofit célok megvalósítására. Ez a megalakulás

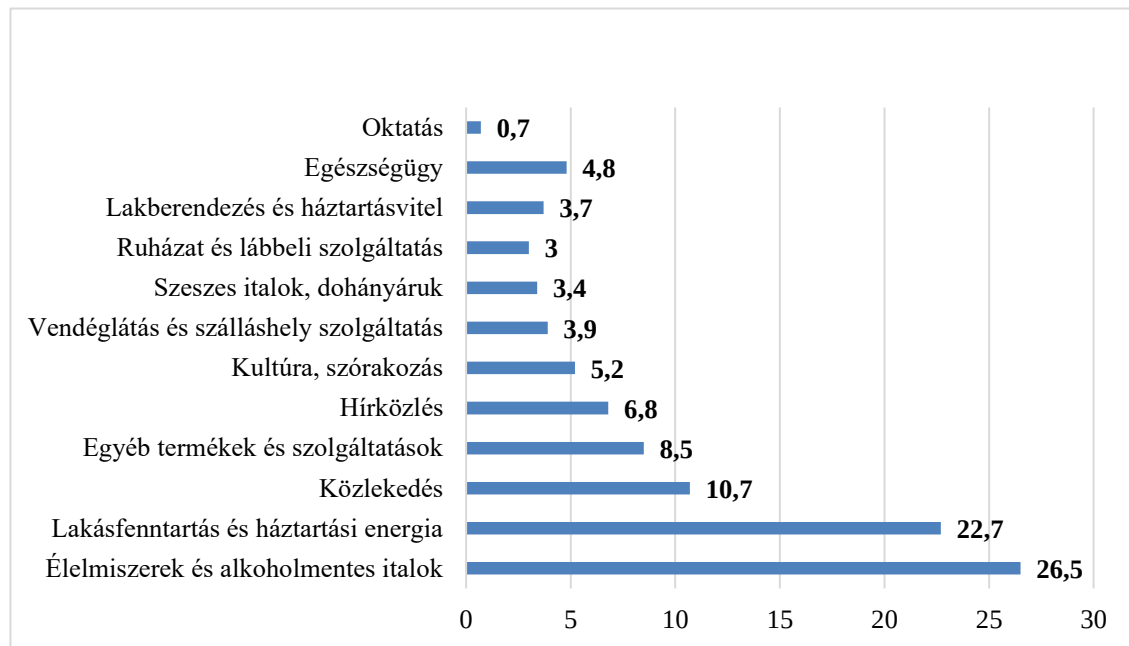
homogén érdekeket képviselt, ahol az állampolgárok bizonyos javakat egymás közt osztottak meg. A jótékonyág sem nélkülözte a marketingszemléletet, hiszen mindazok, akik vagyonuk egy részét társadalmi célokra ajánlották fel, ezen eszmét és értékrendet kínálták eladásra. Rá kellett találni azon céleszóra, amelyik érdekelt volt az ügyben és szükséges volt kommunikálni annak fontosságát (Hetési & Veres, 2016). A Gallup 2018-as kutatása szerint 2017. évben világszerte 1 milliárdan folytattak önkéntes tevékenységet, 1,4 milliárdan adományoztak pénzben, valamint 2 milliárdan segítettek egyéb, más formában egy rászoruló (qubit.hu, 2018). A felmérésből kiderült, hogy Líbiában volt az idegen rászorulókon segítők aránya a legmagasabb, amely 83 százalékot jelentett.

Az Amerikai Egyesült Államokban a magánszemélyek, alapítványok és cégek 410 milliárd dollárt adakoztak a 2017-es évben a Gallup kutatási eredményei alapján. A kutatói csoport 3 kérdést tett fel a jótékony cselekedetek gyakorisága kapcsán, mely szerint 146 országban több mint 153 ezer 15 év feletti ember választ rögzítették, amely alapján az első helyen 53 százalékkal Indonézia, a másodikon Ausztrália, majd az Egyesült Államok és a negyedik helyen Új-Zéland állt. A válaszokból a Gallup kutatói csoport Civic Engagement Index-et kalkulált minden országra levetítve. Az eredmények a jótékony tevékenységek számát mutatták az adott országon belül. Minél magasabb volt a kapott érték, annál többen cselekedtek jótékonyan az adott országban az emberek. A számításoknál a globális átlag 30 pontot mutatott, a legmagasabb pontszámot Indonézia és Ausztrália, valamint a legalacsonyabbat Jemen érte el. A kérdésekre adott válaszok összefüggésben voltak a gazdasági környezetre jellemzőkkel, mint például az egy főre jutó GDP, az egészségügyi ráfordítások, valamint a hosszú távú munkanélküliség. A felmérés célja az volt, hogy segítsen a kormányoknak, a szervezeteknek és a cégeknek megérteni a jellegzetességeit a potenciálisan önkéntes munkára fogható közegnek (qubit.hu, 2018).

2.7. MAGYAROK FOGYASZTÁSI ÉS JÓTÉKONYSÁGI SZOKÁSAI

A Központi Statisztikai Hivatal felmérése alapján 2016. évben a magyar bruttó hazai termékéből az árukereskedelem, idegenforgalom, vendéglátás és gépjárműjavítás 10,4 százalékot tett ki, amely a nemzetgazdasági ágazatok között a második legjelentősebb hozzájárulást adta a feldolgozóipart követően a magyar nemzeti össztermékhez. Az egy főre jutó havi kiadásokat lebontva az élelmiszerek és az alkoholmentes italok szerepeltek az első helyen, amely több mint egynegyed részt jelentett az egyéni kiadásoknál. A lakásfenntartással és háztartási energiával kapcsolatos kiadásoknál hónapra lebontva 22,7

százalék mutatkozott. Ezt követően 10,7 százalék kiadás jelent meg a közlekedésnél (Németh, 2018).



2. ábra: Egy főre jutó havi kiadás megoszlása Magyarországon 2016. évben

Forrás: Saját szerkesztés (Németh, 2018)

A Nonprofit Kutatócsoport Egyesület 2004-ben végzett kutatásának a megállapításai közé tartozik, hogy a vizsgált időszakban 7 millió ember természetbeni, pénzbeli adományozásba és önkéntes tevékenységbe, valamint véradásba kapcsolódott be. A kutatás igazolta, hogy a középiskolások is végeztek önkéntes tevékenységet. Továbbá igazolódott, hogy a gyermekek és a fogyatékossgal élők célcsoportjait támogatták leginkább önkéntes tevékenységgel. A nők jobb adományozók voltak a férfiaknál, bár az önkéntes tevékenységekben kisebb számban voltak jelen. Leginkább a 31-40 éves korosztályba tartozók végeztek önkéntes tevékenységet és kapcsolódtak be adományozásba. Motivációjuk a családi hagyományok megőrzése, valamint a segítségnyújtás volt. A felmérés szemlélteti, hogy az emberek az adományozással kapcsolatos információkat több, mint 70 százalékban a televízióból vagy a rádióból szerezték (Czike & Kuti, 2005).

A Gallup 2018. évben megjelent jótékonyági tevékenységgel kapcsolatos kutatói jelentése alapján a Civic Engagement Index Magyarországra vonatkozóan 23 pontot ért el Fehéroroszország, Örményország és Brazília mellett. A pontszám az országban felmért

jótekonysági tevékenységek arányát mutatta. Ezzel Magyarország megelőzte például Csehországot, Bulgáriát és Horváthországot is (qubit.hu, 2018).

A Központi Statisztikai Hivatal 2018. éves adatai alapján pénzbeli támogatások területén a támogatást nyújtó szervezetek száma 4007 volt, melyből 31.953.300 millió forint került a lakosság számára kiosztásra. Ez évben a szervezetek 155.075.500 forint pénzbeli támogatásban részesülhettek. Emellett a kiosztott összes támogatás 228.272.000 forintnak megfelelő összeg volt, 174.587.200 forint és 53.684.800 forint megoszlásban, a szervezetek és a lakosság javára. 2019-ben a kifizetett pénzbeli támogatások 193.181.900 forint összeget jelentettek, viszont a kiosztott összes támogatás összege kevesebbnek mutatkozott, mint a 2018-as évi (Kovács & Péter, 2024). Tehát a 2019. évben rögzített támogatás 225.687.700 forint volt. 2020-ban összesen 245.372.000 forint, 2021-ben 299.941.800 forint került szétosztásra (KSH, 2023).

3. EMPIRIKUS KUTATÁS ÉS EREDMÉNYEK

Kutatásomnál kvalitatív és kvantitatív eljárást egyaránt alkalmaztam. Kvalitatív kutatásomnál 2 fő zalai szociális intézménynél és 1 fő zalai korlátolt felelősségű társaságnál dolgozó vezető beosztású személyek, valamint 3 fő fogyatékossgal élő, megváltozott munkaképességű személy nyújtott segítséget interjú kérdéssorom megválaszolásában. Kvantitatív kutatásomnál 151 db felhasználható kérdőív került feldolgozásra. Kérdéssoromban a fogyatékossgal élő és a megváltozott munkaképességű személyek által készített termékekkel kapcsolatos fogyasztói magatartást, vásárlási szokásokat és hajlandóságot térképeztem fel (Kovács & Péter, 2024).

3.1. KVALITATÍV KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE MUNKÁLTATÓI SZEMSZÖGBŐL

Kvalitatív kutatásom során egy állami fenntartású intézményen belül zajló fejlesztő foglalkoztatás szolgáltatás vezetőjével és megbízott szakmai intézményvezető-helyettesével, valamint megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató önkormányzati fenntartású korlátolt felelősségű társaság ügyvezetőjével személyesen készítettem strukturált interjút a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatását, az intézmény és a társaság munkásságát illetően. Továbbá a Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézmény közepsúlyos értelmi fogyatékos, az intézményi fejlesztő foglalkoztatásban résztvevő foglalkoztatottal, valamint a Kanizsa Rehab Nonprofit korlátolt felelősségű társaságnál alkalmazott mozgásában korlátozott és autizmussal élő személyekkel egyaránt személyes, strukturált interjú készült. Elsősorban kérdésenként szeretném bemutatni a vezetőktől kapott visszajelzéseket, majd ezt követően a foglalkoztatott személyekkel kapcsolatos kérdéseket és válaszokat (Kovács & Péter, 2024).

Kik dolgoznak a fejlesztő foglalkoztatásban?

A Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézmény fejlesztő foglalkoztatás vezetője és megbízott szakmai intézményvezető-helyettese elmondták, hogy fejlesztő foglalkoztatásba azok a személyek vonhatók be, akik az intézménynél szociális szolgáltatást, ellátást vesznek igénybe, és állapotuk szerint fogyatékossgal élők, pszichiátriai-, illetve szenvedélybetegek. Az igénybe vehető szolgáltatások közösségi alapellátás, nappali, lakóotthoni, rehabilitációs intézményi, ápolás gondozást nyújtó intézményi, támogató szolgáltatás, valamint támogatott lakhatás szolgáltatás. További kikötésnek jelölték meg a vezetők, hogy a fejlesztő foglalkoztatásban a 16. életévét betöltött

személy a rá irányadó öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig foglalkoztatható. Kizáró tényezőnek minősül, ha az egyén egyéb, másfajta kereső tevékenységet végez. A vezetők egyet értettek abban, ahogy a fejlesztő foglalkoztatásban dolgozók közös jellemzője az, hogy állapotuk, munkavégző képességük, szociális kompetenciáik hiánya miatt tartósan kiszorultak a munkaerőpiacról és csak a munkavégző képességeik helyreállítása, újraépítése, valamint a szociális kompetenciák elsajátítása után képesek tartós és folyamatos munkavégzésre. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. ügyvezetője nyilatkozta, hogy a társaság megváltozott munkaképességű munkavállalókat, valamint egészséges, nem fogyatékossgal élő személyeket is foglalkoztat. A megváltozott munkaképességű munkavállalók körében jelen van a szerzett, illetve veleszületett fogyatékossg, mozgásszervi betegség, szív- és érrendszeri beteg, pszichés érintettség, valamint ezen betegségek halmozódása. A társaságnál 32 fő szellemileg, 6 fő mozgásában akadályozott, 9 fő hallásában korlátozott, 67 fő szerzett betegség miatt vált megváltozott munkaképességűvé.

Mit szolgál a fejlesztő foglalkoztatás?

A fejlesztő foglalkoztatást vezető és a megbízott szakmai intézményvezető-helyettes elmondása alapján az intézményben a fejlesztő foglalkoztatásnak két formája van jelen, amely a munka törvénykönyve szerinti határozott idejű munkaviszonyban történő, valamint a fejlesztési jogviszonyban történő foglalkoztatás. A foglalkoztatás célja a munka törvénykönyvében meghatározottak alapján az önálló munkavégzést segítő képességek fejlesztése és készségek fenntartása, újabb munkafolyamatok ismertetése, akár új szakmák elsajátítása, valamint az egyén felkészítése a nyílt munkaerőpiacon való munkavégzésre. A fejlesztési jogviszonyban történő foglalkoztatásnak célja az egyén testi és értelmi képességeinek és a munkavégzéssel összefüggő készségeinek a helyreállítása, megőrzése fejlesztése és felkészítése az önálló munkavégzésre. Ezen foglalkoztatási formára akkor van szükség, ha az egyén képességei nem érik el az önálló munkavégzéshez szükséges minőséget. Továbbá a megváltozott munkaképességgel élők foglalkoztatását a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. is segíti, melynek fő tevékenysége a rehabilitációs foglalkoztatás megvalósulása. Ez a központi költségvetés bértámogatási pályázatának alapfeltétele és a 327/2012 (XI.16.) számú kormányrendeletben részletesen van szabályozva. Mivel az említett bértámogatási pályázat éves összege nem fedezi a társaság dologi és személyi kiadásait, ezért a cél a piacon értékesíthető termékek előállítása és szolgáltatások biztosítása.

Milyen célokat kíván elérni az intézmény a fejlesztő foglalkoztatással?

A fejlesztő foglalkoztatást vezető elmondta, hogy a fejlesztő foglalkoztatásnak a célja az ellátottak kompetenciáinak, készségeinek a fejlesztése, megtartása és az önálló munkavégzésre való felkészítés. Az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese hozzátette, hogy a fejlesztő foglalkoztatás további céljai közé tartozik a magasabb kompetenciájú ellátottak nyílt munkaerőpiacra való felkészítése. A társaság ügyvezetőjének elmondása szerint a vállalat célja, hogy a megváltozott munkaképességű munkavállalókat minél tovább tudja tartani a munka világában és a megmaradt képességeiknek megfelelő munkafeladatot találjanak számukra. Fő célként jelölte, hogy a tanulásban akadályozott fiatalok az iskolarendszerből kikerülve hasznos, munkabért generáló tevékenységet folytassanak, tapasztalatot szerezzenek, készségeik fejlődjenek. Az ügyvezető egyetértett a megkérdezett intézmény vezetőségével, miszerint a foglalkoztatott személyek készségeinek fejlesztése és annak megtartása fontos tényező.

Hányan vesznek részt az intézményen belül ebben a foglalkoztatási formában?

A vezetők elmondták, hogy az intézményen belül több telephelyen folyik fejlesztő foglalkoztatás. Magyarszerdahelyen dolgoznak a legtöbben, általában parkgondozást, kertészkedést, takarítást végeznek, valamint 3 műhelyben folyik kreatív alkotómunka. Ide tartozik a textília, a kerámia és a papírmerítő műhely. Az itt dolgozók létszáma 38 fő, ebből 29 fő fejlesztő jogviszonyban és 9 fő a munka törvénykönyve alapján van foglalkoztatva. Bázakerettye telephelyen általános épülettakarításban, épület üzemeltetésben, kerámia gyártásban, kosár- és szőnyegfonásban vesznek részt az ellátottak. Az itt dolgozók létszáma 27 fő, melyből 23 fő fejlesztési jogviszonyban és 4 fő a munka törvénykönyve alapján dolgozik. Muraszemenye és Pölöskefő telephelyeken kevesen dolgoznak fejlesztő foglalkoztatásban. Muraszemenyén 3 fő, Pölöskefőn 7 fő van foglalkoztatva. Ők takarításban, parkgondozásban vesznek részt. A Kanizsa Rehab Nonprofit korlátolt felelősségű társaságnál jelenleg 114 fő megváltozott és fogyatékkal élő munkavállalót foglalkoztatnak különböző tevékenységi körökben, mint például varrodában, nyomdában, összeszerelő műhelyben.

Ön, hogy látja a foglalkoztatottak (kollégái) jövőjét a fejlesztő foglalkoztatásra levetítve?

A fejlesztő foglalkoztatás vezetője úgy tartja, hogy a foglalkoztatottaknak az állandó munka biztonságot nyújt, fenntartja érdeklődésüket, a képességeik fejlődnek és jól motiválhatók általa. Ezzel az intézmény szakmai intézményvezető-helyettese is egyetértett. Továbbá hozzátette, hogy az ellátottaknak lehetőségük nyílik arra, hogy megtanulják a

munkaerőpiaci szerepvállaláshoz szükséges munkavállalói attitűdöt, megismerjék jogaikat és kötelezettségeiket, amelyek hozzájárulnak a munkaviszonnyal együtt járó életformához. Ezzel segítve, hogy a társadalom aktív tagjaivá váljanak és életminőségük javuljon. Munkadíjuk egy része az intézményen belüli ellátásukat fedezi, a többi zsebpénznek marad, amit szabadon felhasználhatnak. A fejlesztő foglalkoztatás vezetője úgy gondolja, hogy ezen területen nem lehet elvárni a teljesítmény orientált munkát. Elsődleges céljuk az ellátottak képességeinek szinten tartása, kitartásuk megerősítése, feladattudatuk fejlesztése. A korlátolt felelősségű társaság ügyvezetőjének meglátása szerint ahhoz, hogy a társaság a gazdasági élet változó világában helyt tudjon állni, folyamatosan fejlődni szükséges, hogy a nyílt munkaerőpiac feltételeinek minél jobban megfeleljen. Erre a társaság nyitott és ezt látják a piacon maradás kulcsának is. A társaság és az intézmény közötti különbséget a foglalkoztatottak egészségügyi állapota és foglalkoztathatósági szintje határozza meg.

Ön szerint az emberek fizikai vagy szellemi akadályozottsága jelent nagyobb hátrányt a termékek elkészítésénél?

A fejlesztő foglalkoztatás vezetője és az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese egyetértett abban, hogy az is jellemző, hogy a kettő együtt jelentkezik, de egyén függő, hogy kinél melyik kerül előtérbe. A megkérdezett társaság ügyvezetője viszont elmondta, hogy ez általánosságban nem meghatározható, egyéntől függő. Meghatározó tényezőnek számít, hogy milyen mértékű az adott fogyatékos, vagy halmozott-e a sérülése. A munkavállalói akarat, a támogatás megléte és a családból hozott minta mind közrejátszanak egy munkahelyen tapasztalható bármely féle hátrány kialakulásánál.

A fejlesztő foglalkoztatásban készült termékek megtalálhatóak kis- és nagykereskedelmek polcain?

Az intézményre vonatkozóan mindkét vezető elmondta, hogy a termékek jelenleg nincsenek a kiskereskedelemben jelen. Termékeik egyedi és kis szériában készülnek, kapacitásuk véges. Nagyon sok egyedi igényű megrendelést kapnak, elsősorban, azt tudják kielégíteni. Azokat a termékeket, amelyek nem megrendelésre készülnek, az intézményen belüli kisboltban lehet megtekinteni és megvásárolni. Alkalmanként, meghívás útján, vásárokon, kitelepüléseken értékesítik az elkészült termékeket. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. varrodája a saját termékeit saját mintaboltjában és webáruházában értékesíti. Nagyrészt multinacionális cégeknek végeznek bér munkát. A nyomdai részleg által előállított termékek a szolgáltató iparban és a kereskedelemben is egyaránt jelen vannak.

Az áruk értékesítésénél milyen marketing eszközöket/stratégiákat alkalmaznak?

Az intézménynél közvetlen értékesítés történik. A vevő legtöbbször kapcsolatba kerül a termék készítőivel. Az intézmény munkatársai ismertetik a műhelyekben folyó munkát, lehetőség szerint végig vezetik a műhelyekben, hogy az illető saját szemével győződjön meg, milyen munka eredménye az általa megvásárolt termék, ezáltal a vevőre emocionálisan is hatnak. Vásárok, kitelepülések esetén is fontosnak tartják az ellátottak bevonását a termékek értékesítésébe, ami örömforrást, sikerélményt is biztosít számukra, hisz megélhetik azt, hogy amit készítettek értékes, eladható és önértékelésük nő. A Társaságnál közvetlen és online értékesítés is történik egyszerre. A vevő személyesen a vállalatnál, a vállalat által üzemeltetett boltban, a saját weboldalukon és a webáruházukon keresztül is informálódhat az aktuális termékekről. Az ügyvezető elmondta, hogy Social média felületen is jelen vannak, ahol az áruk népszerűsítése elengedhetetlen a mai világban.

Elég hangsúlyt fektet az intézmény marketingre az elkészült, értékesíteni kívánt termékek kapcsán?

A vezetők elmondása szerint a lehetőségek jelenleg korlátozottak, mint anyagi-, mint humán oldalról, viszont a közel 14 év áldozatos munkája révén, egyre nagyobb ismertségre tettek szert. Elmondták, hogy kedvező áron, megbízható minőséget biztosítanak. Aki egyszer vásárolt az intézménynél, visszatérő vendég lesz, sőt legtöbbször hoz is magával egy újabb vevőt. Szájhagyomány útján is terjed a népszerűségük. Jelenleg a Kanizsa Rehab Nonprofit korlátolt felelősségű társaság nem alkalmaz marketing asszisztentst, viszont a jövőbeli terveik és céljaik között szerepel ezen pozíció feltöltése a vállalat eredményességének és a termékek értékesítésének növelése céljából.

Honnan informálódhat a vásárló?

A fejlesztő foglalkoztatás vezetője, valamint az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese elmondta, hogy közvetlen értékesítés jellemző a fejlesztő foglalkoztatásban készült termékek értékesítésére. A vevő zártkörű katalógusokból és az intézménynél akár személyes úton is informálódhat. A megkérdezett vállalatnál viszont a vásárló online és személyesen is érdeklődhet. Az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese hozzátette, hogy jövőbeli célkitűzéseikhez tartozik a gyakori, időközönként frissülő intézményi katalógus online felületen és az intézményi weblapon való publikálása.

Folyamatos vagy szezonális értékesítés folyik az intézménynél?

Az intézménynél folyamatosan lehet vásárolni a rendelkezésre álló készletből. Szezonálisan vásárokra jár a fejlesztő foglalkoztatás csapata (húsvét, karácsony, falunap, kitelepülések),

illetve konkrét megrendeléseket dolgoznak fel. Konkrét rendeléshez kapcsolódnak a ballagásokra, húsvéti és a karácsonyi ünnepre történő megrendelések. A társaságnál egyaránt folyamatos értékesítés zajlik. Folyamatosan dolgoznak fel megrendeléseket, viszont vannak termékkategóriák és bizonyos termékek, melyek szezonálisak és meghatározott időszakokban keresendők. Ilyen például a matrózblúz, tette hozzá a vállalat ügyvezetője.

Milyen csatornákon keresztül történik az értékesítés?

A Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Zala Vármegye közvetlen értékesítést alkalmaz. A vevő személyesen az intézménytől tájékozódik és vásárolja meg az itt készült termékeket. Mivel a fejlesztő foglalkoztatásban egyedi dolgok készülnek, kevés szériatermék van és kevés a sorozatgyártás. Az igények vevőnként, megrendelőnként változnak. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. ügyvezetője elmondta, hogy a társaság esetében az értékesítés személyesen, a társaság által üzemeltetett kisboltban és online is zajlik egyszerre.

Melyek a leggyakrabban vásárolt termékek?

A fejlesztő foglalkoztatás vezetőjének meglátása alapján a leggyakrabban vásárolt termékek a kerámiatermékek, melyek minden évben nagy sikert aratnak. Állandó motívumok közé tartoznak a macskás, levendulás, katicás minták. Névre szólóan tudják a szetteket összeállítani. Ahogy az intézménynél, úgy a felkeresett vállalatnál is vannak leggyakrabban értékesített termékek. A matrózblúz is ide sorolandó, amely szezonális terméknek számít a társaságnál, valamint az angin párnahuzat a második legkeresettebb termékük.

Vannak-e visszatérő vásárlók, partnerek, megrendelők?

Az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese és a fejlesztő foglalkoztatás vezetője elmondta, hogy sok visszatérő vásárló és megrendelés van. Ők úgy gondolják, hogy megbízhatóak és egyediek, hiszen a boltokban nem lehet megkapni ezen kategóriájú termékeket. Általában, aki már vásárolt, ő visszajáró vásárló lesz. A korlátolt felelősségű társaságnál nagyrészt csak visszatérő megrendelők, vásárlók vannak. A munkásságukkal és a termékeikkel kapcsolatos vásárlási lehetőség szájhagyomány útján terjed az emberek között, mint a megkérdezett intézménynél.

Vásárlók jórészt az agglomerációból vannak? Mik a tapasztalatok?

A tapasztalatok szerint elsősorban az agglomerációból vannak az intézmény vásárlói, illetve a fenntartó alá tartozó intézményekből. Iskolák és bölcsődék is csatlakoznak a gyakori vásárlói körbe.

Milyen jövőbeli célkitűzések kerültek megfogalmazásra a fejlesztő foglalkoztatásban előállított áruk népszerűsítésére?

Az intézményen belüli foglalkoztatás értékesítési tervében megfogalmazott célok eléréséhez továbbra is ápolni és erősíteni kívánja az intézmény a kapcsolatait a kistérségi településekkel, önkormányzatokkal, iskolákkal, óvodákkal, hivatalokkal, idősök otthonával, egyházi intézményekkel, alapítványokkal. Törekednek a pontos, gyors teljesítésre annak érdekében, hogy újabb megrendeléseket és árusítási lehetőségeket kapjon az intézmény, tőlük vásároljanak okleveleket, meghívókat, ajándéktárgyakat is. A fejlesztő foglalkoztatás vezetője hangsúlyozta, hogy az értékesítésnél fontosnak tartják és továbbra is alkalmazni kívánják az ellátottak bevonását a termékek eladásába, piackutatásba, így örömforrást, sikerélményt tudnak biztosítani számukra, mert megélik, hogy amit készítettek értékes, eladható, ezáltal a munkamorál, az önértékelésük, önbecsülésük pozitív irányban változik. A megbízott szakmai intézményvezető-helyettes elmondta, hogy a Nyugat-dunántúli médiákban egy-egy rendezvény kapcsán kívánja az intézmény továbbra is bemutatni termékeit. Ahogy minden évben, úgy továbbra is értékesítéssel egybekötött kiállítást szerveznek a szomszéd városban és termékeikkel jelen kívánnak lenni a városi, helyi rendezvényeken is. Csomagolásaikon szerepeltetni kívánják az intézmény nevét etikett formájában, mely erősíti ismertségüket.

Milyen tervet készít/készített az intézmény a 2023. évre nézve a fejlesztő foglalkoztatásra vonatkozóan?

Az intézmény vezetőségével történő egyeztetés alapján a fejlesztő foglalkoztatás vezetője bemutatta, hogy elsősorban az intézményen belül zajló fejlesztő foglalkoztatásra vonatkozóan a kertészetet szeretnék fejleszteni. A zöldségtermesztésre fokozott figyelmük irányult a létrejött és a jelenlegi bizonytalan és egyre dráguló élelmiszer árak és az ellátottak vitaminpótlása érdekében. Az intézmény főzőkonyhájára, támogatott lakhatásaiba kerülnek átadásra a zöldségtermékek. A meglévő földterületek megműveléséhez traktor vásárlása történt. Emellett gallyaprító gépezet beszerzésére is sor került, amely mulccsal történő talajtakaráshoz szükséges. Ezen tevékenységekkel egyre nagyobb biztonsággal tudják megvalósítani az önellátást és csökkenteni a piaci változások következtében növekvő kiszolgáltatottság mértékét. Továbbá az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese a foglalkoztatásban dolgozók számára a megfelelő munkakörülményeket, eszközöket, anyagokat kívánja biztosítani, valamint a tanulást, fejlődést (bizonyos elméleti ismeretanyag és gyakorlati, praktikus tudás és képesség átadása, a meglévő kompetenciák hasznosítása, újabbakkal történő bővítése) előtérbe helyezni a színvonalas munkavégzés

érdekében. A biztos tudás, a magabiztos munkavégzés, a kreativitás minőségi árut eredményez. Mindemellett folyamatosan próbálják új termékek készítésével bővíteni, színesíteni az árukészletüket, mellyel újabb piacokon jelenhetnek meg. Az innovációt szolgálják, ezért újabb stílusok, formák bevezetésére törekednek.

Milyen újabb marketing eszközöket tervez az intézmény a fejlesztő foglalkoztatásnál felhasználni?

Az intézmény vezetősége egyetértett abban, hogy korunkban nem mehetnek el közösségi média világa mellett sem, ezért úgy döntöttek, hogy a jövőben tervezik az intézményt és termékeiket hangsúlyozottabban bemutatni ezeken a platformokon is. Tekintettel arra, hogy termékeik zömében egyediek, nem tervezik a tömeggyártást. Piaci részesedésüket a megyén kívüli vásárlók megszólításával kívánják még bővíteni. A termékek elsősorban magánszemélyeknek készülnek, de lehetőség van cégek logo-val ellátott termékeinek gyártására is, bizonyos korlátokon belül. A fejlesztő foglalkoztatás vezetője megosztotta, hogy nemrégiben a zalaegerszegi Kávélabor nevű kávézó saját nevű feliratos megrendelését teljesítették.

Milyen újabb fejlesztésekre van lehetőség a jövőben?

Az intézménynek a tervezett kertészeti feladatok ellátásához elég fedezet biztosított további traktorbeszerzésre, mellyel a földek megmunkálása biztosított. Egy kisebb területen pedig csepegtető öntözőberendezéssel szeretné az intézmény a szabadföldi növényeket termesztetni, melyre az idei évben lehetőség is nyílik. A fejlesztő foglalkoztatás vezetője hangsúlyozta az energiafűz telepítésének fontosságát, amely a feldolgozás utáni hasznosításkor az intézmény energiaköltségeinek minimalizálását is jelentené. A Kanizsa Rehab Nonprofit korlátolt felelősségű társaság célja szintén az energiatudatosságra épül, így a jövőben napelemrendszer kiépítését tervezik, mellyen csökkenthetőek az energiakiadásai. Az elhasználódott segédeszközök pótlása is kiemelten fontos, mint például a varrógépek beszerzése, illetve újabb technológiák bevezetésén gondolkodnak.

Milyen erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket, veszélyeket tudna megfogalmazni a fejlesztő foglalkoztatásra vonatkozóan?

Az intézmény földrajzi elhelyezkedése kedvezőtlen. A közlekedés, a megközelítés, sok akadályt vet fel, melyek gyengeséghez sorolandók. Erősségnek számít a visszatérő vevőkör, az egyedi, rövid határidős teljesítések. Az a vevőkör, akinek fontos az egyediség, és rövid határidő, áldozatot is vállal és kijön a foglalkoztatás helyszínére, vagy megtalálja azt a módot, hogy kapcsolatba lépjen az intézménnyel. Az intézményi vezetők elmondták, hogy a továbbiakban erősíteni kell az egyedi termékek eladásának körét, de meg kell találni

azokat a csatornákat is, amelyek lehetővé teszik, hogy a vásárlók a termékekhez könnyebben hozzáférjenek. Fontos szerepet kap a termékfejlesztés és az értékesítési csatornák szélesebbé tétele, valamint a média felületeken lehetőség szerinti megjelenés. Ezekben látnak az intézményi vezetők lehetőséget. Veszélyként jelölte meg mind a fejlesztő foglalkoztatás vezetője, mind az intézmény megbízott szakmai intézményvezető-helyettese a hibás termékek esetén kialakult vevőkör elvesztését.

Mi alapján történik termékek árazása? Milyen árképzést alkalmaznak?

Az intézmény által árusított termékek árát az önköltség kiszámításával, minimális haszon hozzáadásával, valamint a támogatások összegének a korrigálásával képezik. Emellett figyelik a versenytársak árait is. Az így született ár a jelenlegi piaci árak alatt helyezkedik el.

Milyen alvállalkozókkal vannak kapcsolatban?

Sem az intézmény, sem a társaság nem áll kapcsolatban alvállalkozókkal a termékkeladást illetően.

Miért a személyes értékesítést részesítik előnyben?

A közvetlen értékesítésnél a vevő kapcsolatba tud kerülni a termék készítőivel, melyet fontosnak tart az intézmény. Ezzel ismertetni tudják a műhelyekben folyó munkát.

Részesülnek-e állami támogatásban a fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatásáért cserébe?

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság fenntartásában működő intézmények esetében nem pályázati úton kerülnek finanszírozásra a fejlesztő foglalkoztatással kapcsolatos költségek, tehát a Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézmény esetében a költségeket is tartalmazza a komplett intézményi költségvetés. A társaság esetében a pályázatot évente meg kell pályázni, ez a költségvetési bértámogatási pályázat.

Milyen szakemberek segítik a fejlesztő foglalkoztatásban dolgozók termékgyártással kapcsolatos munkáját?

A termékgyártással kapcsolatos munkát egy fő fazekas végzettségű munkatárs segíti, aki egy héten egyszer látogatja az intézményt és szakértelmével, tudásával támogatja az ott folyó munkát. Intézményi állományban 6 fő segítő 8 órában foglalkozik az ellátottakkal a fejlesztő foglalkoztatás keretein belül történő termékgyártásnál. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft.-nél rehabilitációs mentorok és rehabilitációs tanácsadók segítik a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatását.

A szakember(ek) milyen végzettséggel rendelkezik/rendelkezik/rendelkeziknek?

Az intézményi fejlesztő foglalkoztatásban segítő munkatársak végzettségeik alapján varrónő, fejlesztő pedagógus, kertész, kertészmérnök, marketing szaküzemgazdász végzettséggel rendelkeznek.

Mi alapján történik az alkalmazottak felvétele a társaságnál?

A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. ügyvezetője elmondta, hogy termelési és vezetési értekezleteken a részlegeket vezetőik megrendelési adatok alapján jelzik létszámgényüket és a humánpolitikai vezető javaslatára az ügyvezető hagyja jóvá a felvételi létszámot, megjelölve a munkakört, napi munkaidőt és a foglalkoztatás jellegét. A döntés meghozatala után az ügyvezető utasítása alapján a rehabilitációs szakemberek toborzást, próba munkát végeznek és befejezik a felvételi eljárást.

Hogyan alakul a társaságnál a feladatok kiosztása/megosztása?

A komplex szükségletfelmérés és a foglalkozás-egészségügyi orvos megállapítása alapján kerül meghatározásra, hogy az egyén milyen munkakörökben, milyen feltételekkel foglalkoztatható a korlátozott felelősségű társaságnál.

Hogyan alakul a szervezet felépítése a Kanizsai Rehab Nonprofit Kft.-nél?

A szervezet felépítésének legfőbbje az alapító áll. Ő alatta található az ügyvezető, a felügyelő bizottság, minőségirányítási vezető-kontroller, minőségirányítási képviselő. Alattuk áll a gazdasági vezető, ügyvezetői és marketing asszisztens és a humán erőforrás vezető, valamint a foglalkozás egészségügy. Az ügyvezetői és marketing asszisztens alatt a hivatalsegéd található. Ezt követi a rehabilitációs vezető, varroda vezető, nyomravezető, épület üzemeltetési vezető. A rehabilitációs vezető alatt dolgozik a minőségellenőr, a villamosberendezési összeszerelő, és az egyéb termékek összeszerelője. Az épület üzemeltetési vezetője alá tartozik az épületgondnok, a gépkocsivezető, a rakodó, a karbantartó, a portás és a takarító. A varrodavezető alatt található a minőségellenőr, a szabó, a varró, a vasaló, a raktáros és a bolti eladó. A nyomda vezetőjéhez tartozik a nyomdai irodavezető és a nyomdai előkészítő.

A társaságnál mindenki képes az önálló munkavégzésre?

Az ügyvezető elmondása alapján minden foglalkoztatott önállóan tud dolgozni, illetve minden teremben van minőség ellenőrzéssel foglalkozó kolléga, aki minden munkadarabot ellenőriz.

3.1.1. Kvalitatív kutatás eredményeinek értékelése munkavállalói szemszögből

A továbbiakban 3 fő megváltozott munkaképességű személlyel folytattam le strukturált interjút. Az interjú során kapott válaszokat egyenként mutatom be a következőkben.

Milyen vállalatnál/szervezetnél dolgozik?

A megkérdezett enyhe értelmi fogyatékos személy elmondta, hogy a Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Zala Vármegyénél dolgozik a fejlesztő foglalkoztatás keretein belül. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft.-nél 2 fő foglalkoztatott nyilatkozta az interjú során, hogy egy rehabilitációs foglalkoztatásban részesülnek a társaságon belül, melynek célja a megváltozott munkaképességű és egészségügyi állapotuk szerint hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatása és felkészítése a nyílt munkaerőpiacra.

Mióta dolgozik?

A szociális intézmény munkavállalója 2011. június 27. napjától dolgozik aktívan az intézmény fejlesztő foglalkoztatásában. Továbbá a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. 2 munkavállalója is nyilatkozott, hogy 2020 és 2008 év óta aktív munkavállalók a társaságnál.

Milyen munkakörben dolgozik?

A szociális intézményi fejlesztő foglalkoztatásban résztvevő munkavállaló betanított munkásként, egyéb kerámiatermék gyártásnál segédkezik a kerámiaműhelyben. Egy munkafolyamatot végez mindig, amely a kerámiaformákba történő massaöntést jelenti. Továbbá elmondta, hogy amikor megszáradt és összeállt már a forma, kiveszi és leszélézi a nyers termékeket és továbbítja a következő munkaállomásra. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. megkérdezett munkavállalói segédmunkásként dolgoznak és különböző termékek összeszerelését végzik a társaságnál.

Ön főállású alkalmazott?

Az értelmi fogyatékos munkavállaló elmondta, hogy foglalkoztatása a szociális intézményen belül a munka törvénykönyve alapján 6 órában történik. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. autista és mozgásában korlátozott munkavállalói főállásban dolgoznak a társaságnál.

Mi motiválja Önt leginkább a munkavégzés során?

A megkérdezettek egyet értettek abban, hogy a pontos és precíz munkavégzés a motivációjuk, szeretnek hasznos feladatokat ellátni. Maguk után rendet hagynak és munkaterületüket szeretik tisztán tartani.

Milyen a kapcsolata a kollégáihoz?

A megváltozott munkaképességű munkavállalók elmondták, hogy a kollégáikkal jó kapcsolatot ápolnak, összetartanak, megértik és segítik egymást mindenben, amiben tudják.

Számíthat kollégái támogatására, amikor szüksége van rá?

A munkavállalók minden esetben pozitívan nyilatkoztak kollégáik közötti kapcsolataikról. Szeretnek nyugodt és jó környezetben együtt dolgozni.

Hogy gondolja, miben lehet segítségére a felettese, számíthat-e rá?

A megkérdezettek közül mindenki egyet értett abban, hogy bármiben számíthat a felettesük támogatására és segítségére, ha szükségük van rá.

Ön meg van elégedve a munkáltatója által biztosított felszerelésekkel, környezet kialakítással?

Minden esetben meg vannak elégedve a biztosított feltételekkel és eszközökkel, amely elengedhetetlen a minőségi munkához, tették hozzá a megkérdezett dolgozók.

Érzi magát bármiben is akadályozva?

Sem a szociális intézményi fejlesztő foglalkoztatásban dolgozó, sem a társaság munkavállalói nem érzik azt, hogy bármiben korlátozva, illetve akadályozva lennének munkavégzésük során. Szerintük teljes értékű és minőségi munkát tudnak produkálni.

Biztonságot jelent Önnek, ha van felügyelet Ön mellett?

Mind a 3 fő foglalkoztatott esetében biztonságot jelent a felettesi jelenlét és felügyelet, nyilatkozták a dolgozók.

Állandó felügyeletet igényel?

A Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Zala Vármegye fejlesztő foglalkoztatás dolgozója elmondta, hogy ő személy szerint jónak tartja, ha állandó felügyelet van biztosítva kollégái és az ő számára, illetve igényli is. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. munkavállalói viszont nem igényelnék különösebb felügyeletet maguk körül és a munkavégzés során.

Mi jellemzi munkakörét?

A megkérdezettek elmondták, és egyet értettek abban, hogy pontosság és precizitás jellemzi munkakörüket, szeretnek nyugodt körülmények között dolgozni.

Milyen feladatokat lát el jelenleg?

1 fő megkérdezett személy jelenleg a Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézmény foglalkoztatottja és az intézményi fejlesztő foglalkoztatás szolgáltatásban dolgozik, ahol a kerámiaműhelyben termékgyártással kapcsolatos feladatokat lát el. A megkérdezett mozgásában korlátozott és autizmus spektrum zavarral élő személyek a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. összeszerelő műhelyében betanított munkát végeznek.

Szívesen kedveskedik szeretteinek az Ön által készített termékekkel?

A Szivárvány Integrált Szociális Intézmény munkavállalója megosztotta, hogy volt idő, amikor az általa készült kerámiatermékekből ajándékba adott szüleinek egy-két darabot, de szívesen készít saját magának is. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. megkérdezett munkavállalói nem szokták az általuk gyártott termékekkel megajándékozni családtagjaikat.

Örömet okoz Ön számára a munkavégzés?

A megkérdezettek azonos véleményen voltak, miszerint örömet okoz számukra az a lehetőség, hogy dolgozhatnak, ettől felszabadultabbnak érzik magukat.

Milyen feladatokat látna el még szívesen?

A szociális intézmény megváltozott munkaképességű munkavállalója elmondta, hogy a jelenlegi munkáját és feladatait nem szívesen cserélné le bármi másra, hiszen most azt csinálhatja, amiben igazán jó és amit igazán szeret. Megosztotta élményét, amikor a TESCO áruházban árufeltöltő pozícióban dolgozott és elmondta, hogy pozitív tapasztalatok érték, mivel több emberrel ismerkedhetett meg és találkozhatott, mint most az intézményben. Az elmondott vélemények alapján a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. munkavállalói sem szívesen látnának el más feladatokat a jelenlegi munkakörükön kívül.

Milyen munkaidőben dolgozik?

A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. és a Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Zala Vármegye foglalkoztatottjai egy műszakban teljesítik munkaköri feladataikat. Az intézményi munkavállaló a fejlesztő foglalkoztatásban 6 órás munkabeosztásban van foglalkoztatva. Ez azt jelenti, hogy hétfőtől péntekig, reggel 9 órától délután 15 óráig dolgozik. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. munkavállalói esetében reggel 8 órától délután 16 óráig teljesítenek műszakot a megkérdezett munkavállalók.

Szeret itt dolgozni?

Minden esetben azt nyilatkozták a megkérdezett megváltozott munkaképességgel élő dolgozók, hogy szeretik jelenlegi munkahelyüket és szeretnek ott dolgozni.

Tapasztalt-e bármilyen negatívumot, esetleg szenvedett-e hátrányt valamiben?

Sem a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. munkavállalója, sem a Szivárvány Integrált Szociális Intézmény munkavállalója esetében nem volt negatív tapasztalat vagy hátrány, melyet megosztottak volna az interjú során.

Mennyire érzi, hogy jelenlegi munkakörében ki tud teljesedni?

A megkérdezettek mind egyetértettek abban, hogy jelenlegi munkakörükben maximálisan ki tudnak teljesedni, szeretik a munkájukat.

Mit érez azzal kapcsolatban, hogy lehetősége nyílt munkát vállalni?

Az interjú során nyilatkozottak alapján megállapítható, hogy mind a három fő megváltozott munkaképességű munkavállaló becsüli munkáját és hálás érte, hogy lehetősége adódott munkát vállalni. Továbbá nem utolsó szempontként jelölték, hogy jó érzés, ha társaságban vannak és valahová tartozhatnak.

A munkán kívül mi az, ami kikapcsolja Önt?

Természetesen a megkérdezettek közül mind a 3 fő foglalkoztatottnak van a munkán kívül olyan elfoglaltsága, ami kikapcsolódást nyújt számára. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. dolgozói elmondák, hogy szívesen sportolnak, fociznak és a családdal töltik szabadidejüket. A Szivárvány szociális intézmény foglalkoztatottjának kedvenc hobbija a futball, és gyakran jár Budapestre és Zalaegerszegre meccsekre barátaival.

Hol talál olyan helyet, ahol igazán ki tudja pihenni magát?

A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft.-nél dolgozók otthon, családjukkal tudják igazán kipihenni magukat, ahol feltöltődhetnek. A szociális intézményi fejlesztő foglalkoztatásban dolgozó elmondása szerint számára az igazi kikapcsolódást viszont a városban való séta nyújtja.

Szokott beszélni a problémáiról? Ha igen, hol és hogyan teszi ezt meg?

Az intézményi munkavállaló az interjú során megosztotta, hogy általában kollégáival és felettesével szokta megbeszélni problémáit. A Kanizsa Rehab Nonprofit korlátolt felelősségű társaság munkavállalói a családjával és rokonaival osztja meg terheit.

Mennyi idős?

Az intézményi fejlesztő foglalkoztatásban dolgozó 35 éves lesz 2023. szeptember 14. napján. A korlátolt felelősségű társaság dolgozói 23 és 47 évesek.

Hivatalos besorolás szerint milyen státusza van, ha megkérdezhetem?

A szociális intézmény foglalkoztatottjának pontos diagnózisa közepes mentális retardáció (F7190) és scoliosis egyéb formái (M4180). A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. munkavállalói autista és mozgásában korlátozott személyek.

Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

A korlátolt felelősségű társaság munkavállalói általános iskolai végzettséggel, a Szivárvány szociális intézmény munkavállalója általános iskolai és parkgondozói végzettséggel egyaránt rendelkezik.

A családja, rokonai segítő támogatása mire terjed ki? Miben vannak az Ön segítségére és milyen támogatást nyújtanak Önnek?

Az intézményi fejlesztő foglalkoztatásban résztvevő munkavállaló családjával nem tartja a kapcsolatot. Elmondása szerint édesanyja és édesapja külön élnek. Az egyik testvére alkoholizmusban szenved, a másik bátyjának családja van. Egyik testvérével sem tartja a kapcsolatot. A társaságnál alkalmazott munkavállalók elmondták, hogy bármiben számíthatnak családjukra, mindenben segítségükre vannak és támogatják őket.

Úgy érzi, hogy megfelelően honorálják anyagilag vagy erkölcsileg a munkáját?

Mind a Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézmény fejlesztő foglalkoztatásban dolgozó munkavállalója, mind a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. foglalkoztatottjai úgy érzik, hogy munkáltatójuk erkölcsileg és anyagilag is megfelelően honorálja munkájukat. Említést tettek, hogy örülnének, ha a jövőben fizetésemelést kapnának, de a jelenlegi keresetükkel is elégedettek.

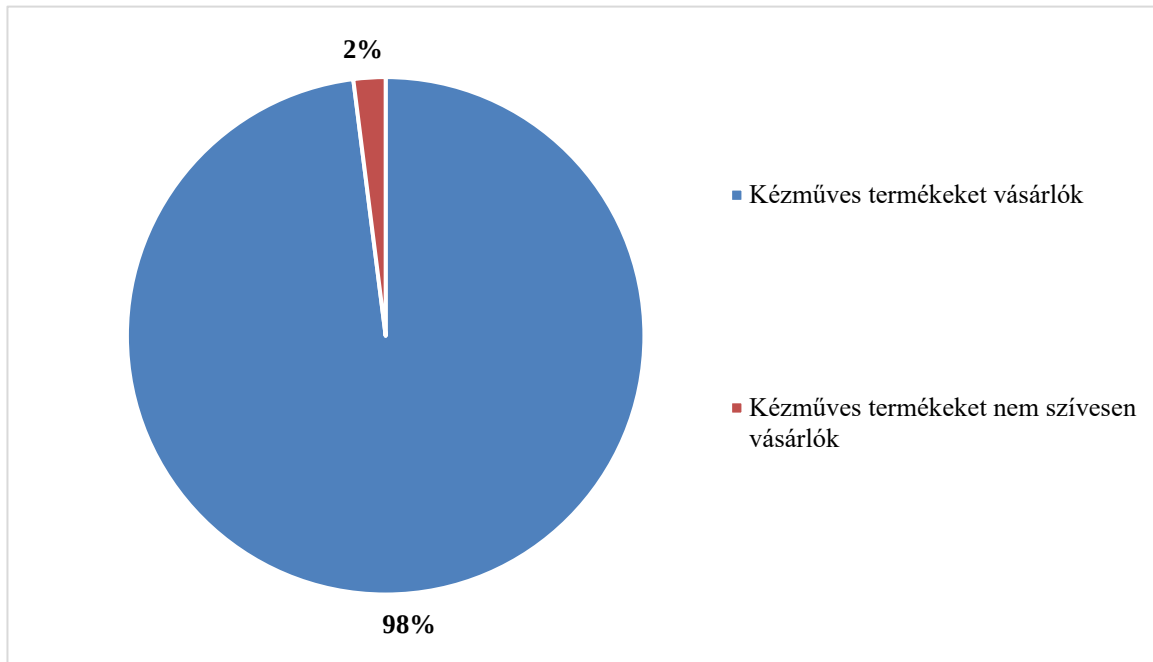
A vezető személyekkel lefolytatott interjú feltárta a társaságnál és a szociális intézményben folyó munkásság céljait és meghatározta pontos feladatait. A marketing és az értékesítés területén hiányosságok érzékelhetők, melyet különféle források bővítésével tudnak orvosolni. Az interjúban részt vett fogyatékossgal élő foglalkoztatott személyek jelenlegi munkakörükben ki tudnak teljesedni és megbecsülik munkájukat. Szeretnek dolgozni, hiszen ezáltal értékesnek tudhatják magukat. Ez a munkájukra és személyes fejlődésükre is egyaránt pozitív hatást gyakorol.

3.2. KVANTITATÍV KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE

Kérdőívemben 27 kérdés szerepelt. Az első 11 kérdés az egyén vásárlási szokásaira kérdezett rá a megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő személyek által készített termékekkel kapcsolatban. A 12. kérdéstől a 19. kérdésig a kitöltő személy vásárlási hajlandóságát vizsgáltam ezen termékkategória kapcsán. A további kérdésekben személyes véleményeket és demográfiai adatokat gyűjtöttem össze a kérdőívet kitöltött személyekre vonatkozóan (Kovács & Péter, 2024).

A fogyatékossgal és a megváltozott munkaképességgel élő személyek által készített kézműves termékek vásárlásával kapcsolatos adatok feldolgozása a kérdőívben adott válaszok alapján történt.

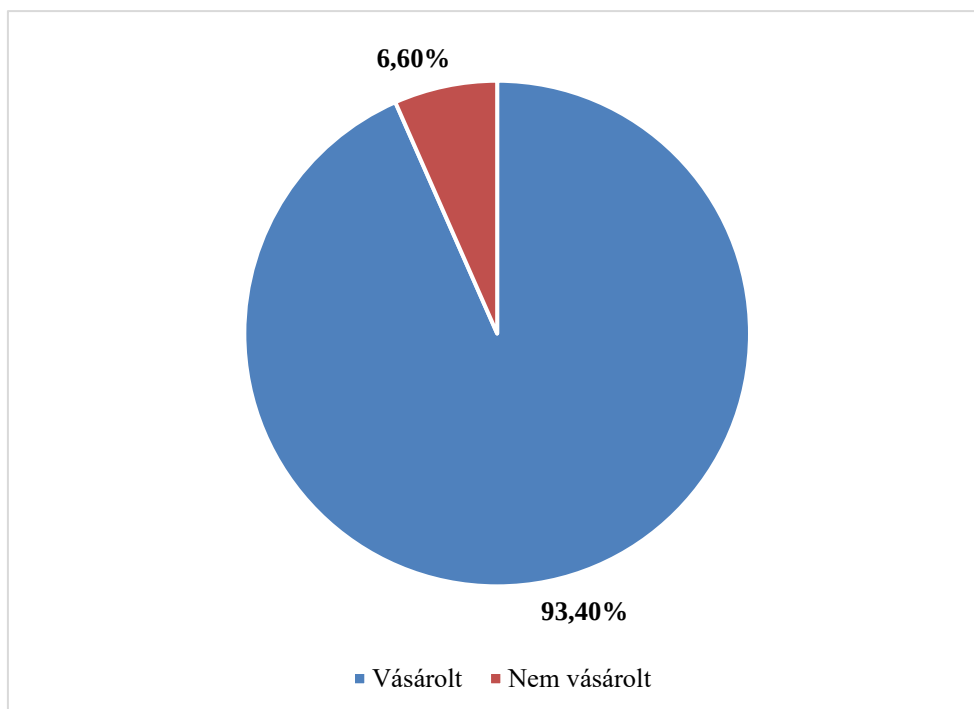
A harmadik ábra mutatja, hogy az emberek milyen megoszlásban vásárolnak szívesen a fogyatékossgal élő személyek termékeiből. A válaszadók 98 százalékban szívesen vesznek megváltozott munkaképességgel élő személy alkotta tárgyat. Ide sorolandók a divatékszerek, textiltermékek, fonottárúk, vagy a kézzel festett különböző motívummal rendelkező kerámiatermékek (Kovács & Péter, 2024).



3. ábra: Kézműves termékek iránti vásárlói hajlandóság megoszlása

Forrás: Saját adat, 2023

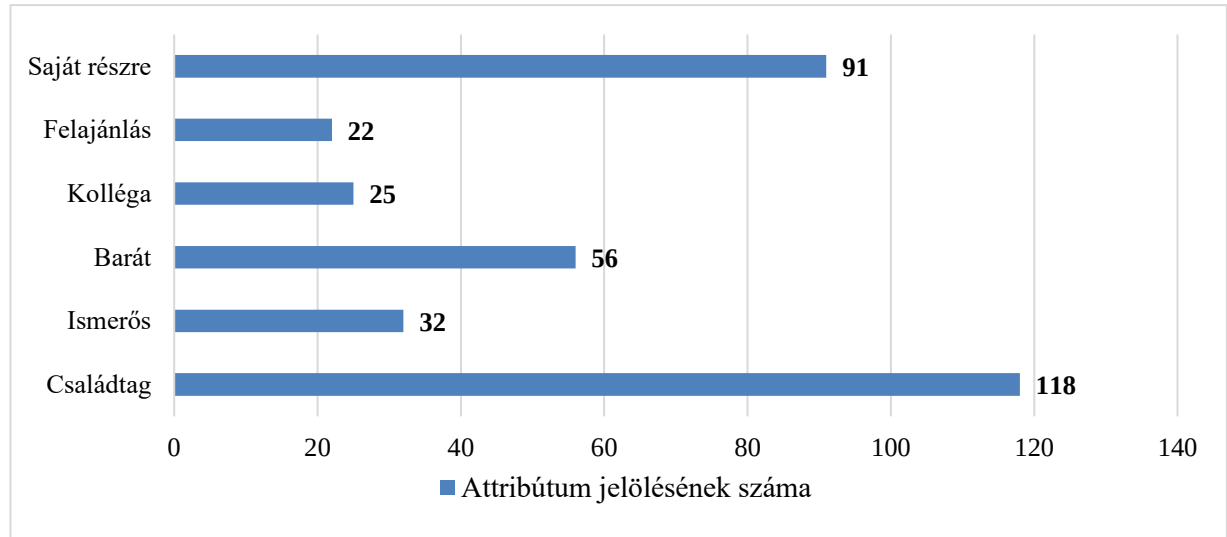
A negyedik ábrán jól látható, hogy az empirikus kutatásban résztvevők 93,4 százaléka vásárolt már fogyatékossgal élő személy által készített terméket és 6,6 százalékuk még nem.



4. ábra: Megváltozott munkaképességű személyek által készített termékek iránti vásárlói kedv megoszlása

Forrás: Saját adat, 2023

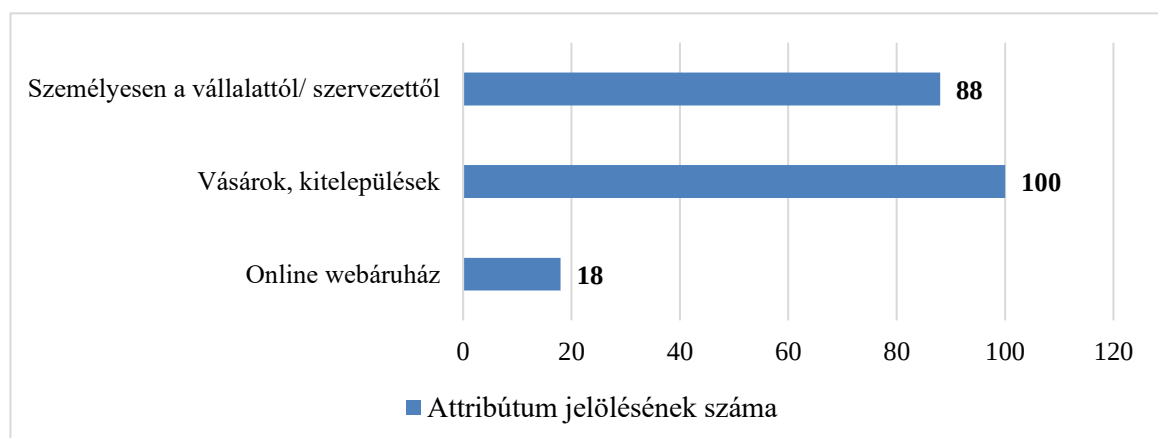
Az ötödik ábra mutatja, hogy a vásárló kinek a részére szerzett már be megváltozott munkaképességű személy által készített terméket és milyen megoszlásban. A válaszok alapján összesen 118 alkalommal lett megjelölve, hogy ezen kategóriába eső termékek a családtag részére kerültek megvásárlásra. Ez a leggyakrabban jelölt attribútum.



5. ábra: Megváltozott munkaképességű személy által készült termékek vásárlása különböző személyek részére

Forrás: Saját adat, 2023

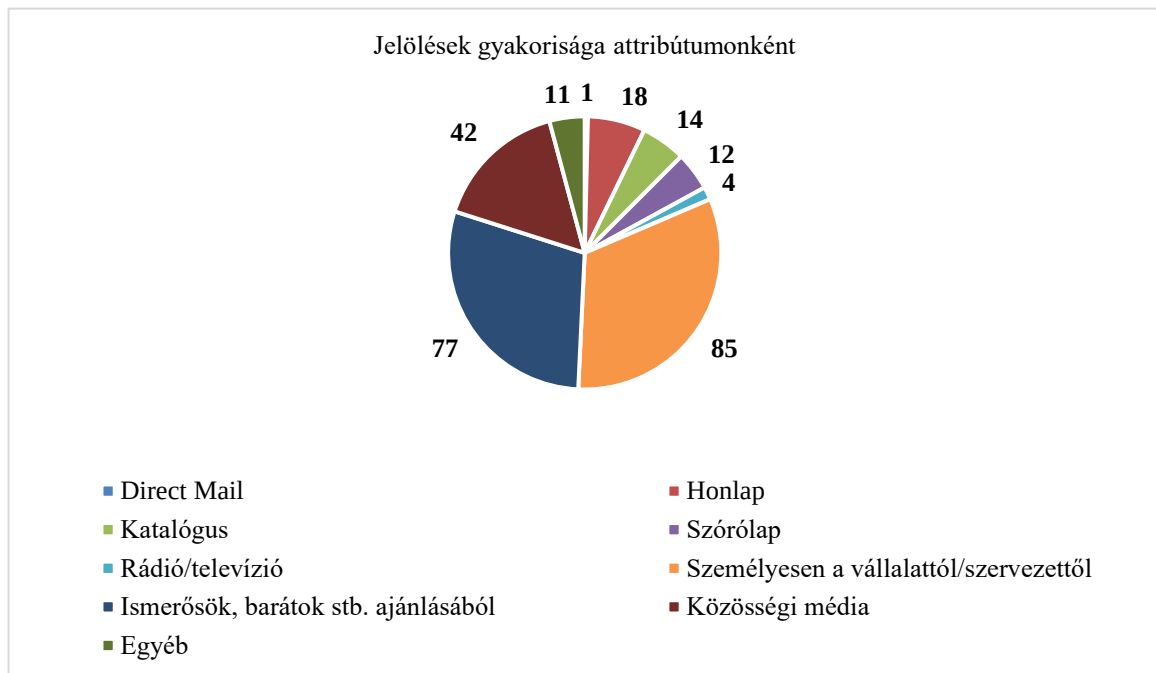
A hatodik ábra arra vonatkozik, hogy a vásárló honnan szerzi be a fogyatékossggal élő személyek készíttette termékeket. A legtöbbször jelölt attribútum szerint vásárokon és kitelepüléseken, majd személyesen a szervezettől vagy vállalkozástól vásárolnak a legtöbben.



6. ábra: Fogyatékossggal élő személyek termékeinek vásárlási helyszíne

Forrás: Saját adat, 2023

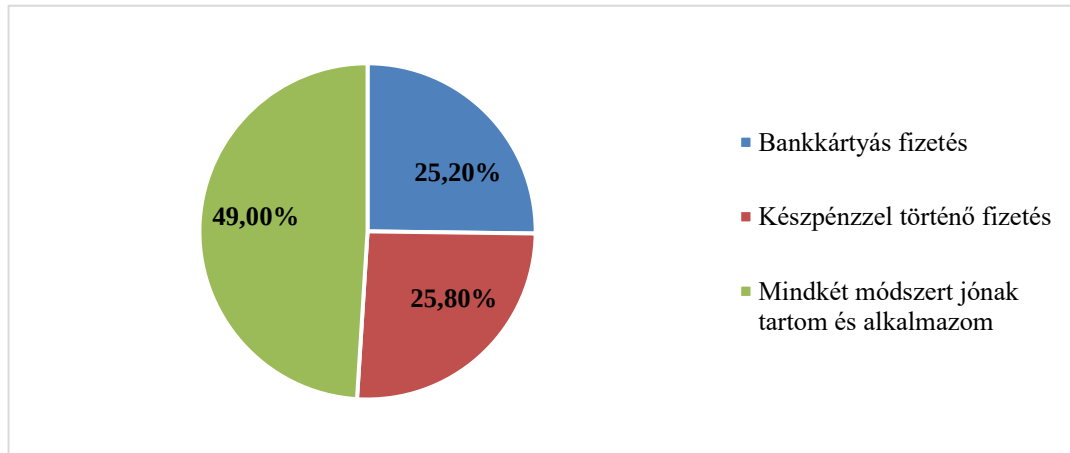
A megváltozott munkaképességű és fogyatékkal élő személyek által készült termékekről több úton is értesülhet a vásárló. A hetedik ábra szemlélteti, hogy a kérdőívben megkérdezett válaszadók többsége személyesen a vállalatától vagy szervezettől informálódik az adott árukkal kapcsolatban. Továbbá 77 alkalommal jelölték meg azt az attribútumot, hogy ismerősök és barátok általi ajánlás szerint értesülnek a vásárlás lehetőségéről. Ebből következtethető, hogy a szójpropaganda alapú és a hagyományos értékesítési módszer előnyt élvez. A válaszadók 11 alkalommal jegyezték meg az egyéb kategóriában, hogy ők vásárokon és a saját munkahelyükön szembesülnek ezen lehetőséggel. Az is megfigyelhető az ábrán, hogy a közösségi médiában, Direct Mail formában, weboldalon, illetve katalógusban kevésbé jellemző a fogyatékos személyek által készült termékek megjelenése. Ez alapján a megvásárlási lehetőség csak korlátozott számú fogyasztói csoporthoz tud eljutni.



7. ábra: A megváltozott munkaképességgel élő személyek által készített termékek megvásárolhatósági lehetőségével kapcsolatos információszerzés gyakorisága

Forrás: Saját adat, 2023

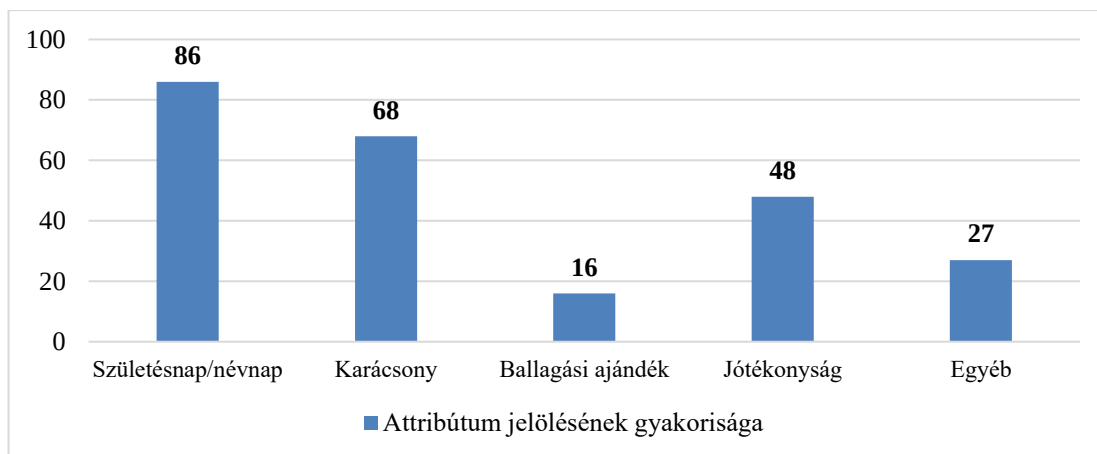
A nyolcadik ábra azt mutatja, hogy a vásárlók a válaszok alapján, pontosan milyen fizetési módszert alkalmaznak szívesebben. 49 százalék használja mind a készpénzfizetési, mind a bankkártyás fizetési módot.



8. ábra: Előnybe részesített fizetési módok megoszlása

Forrás: Saját adat, 2023

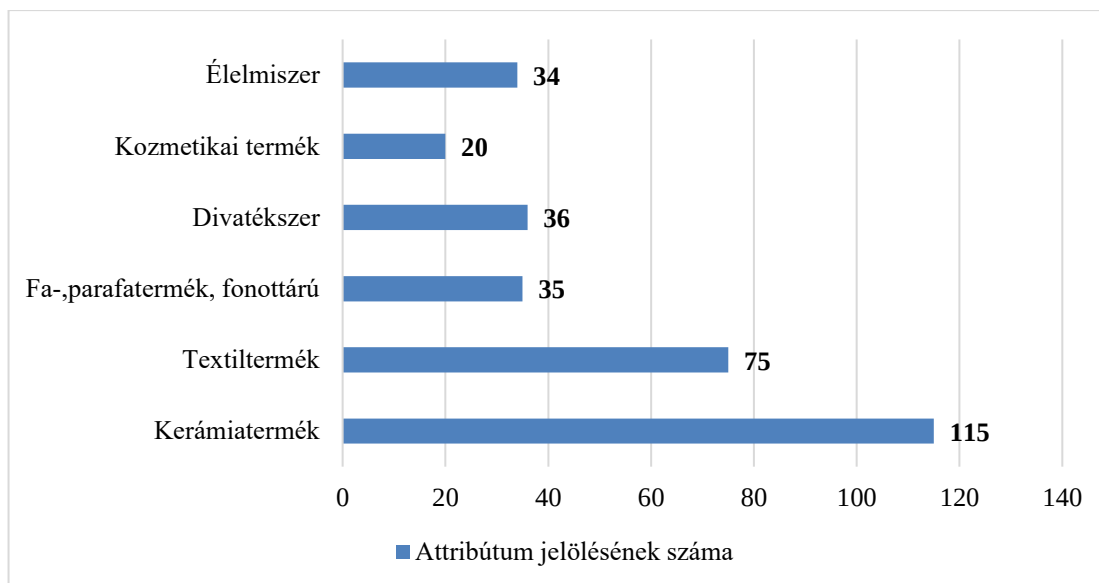
A kilencedik ábrán látható, hogy a vásárlók milyen gyakorisággal és mely eseményekre, alkalmakra szerzik be a fogyatékossgal élő személyek által készült termékeket. A legnépszerűbb válasz a kitöltők körében a születésnapi és névnapi ajándékozás volt, majd második helyen a karácsony állt. 27 alkalommal adtak meg egyéni válaszokat, amely arra vonatkozott, hogy általában örömszerzés céljából, saját részre, akár mindennapos használatra és alkalom nélkül vásárolják ezen termékeket.



9. ábra: A fogyatékossgal élő személyek által készült termékek vásárlási motivációjának gyakorisága

Forrás: Saját adat, 2023

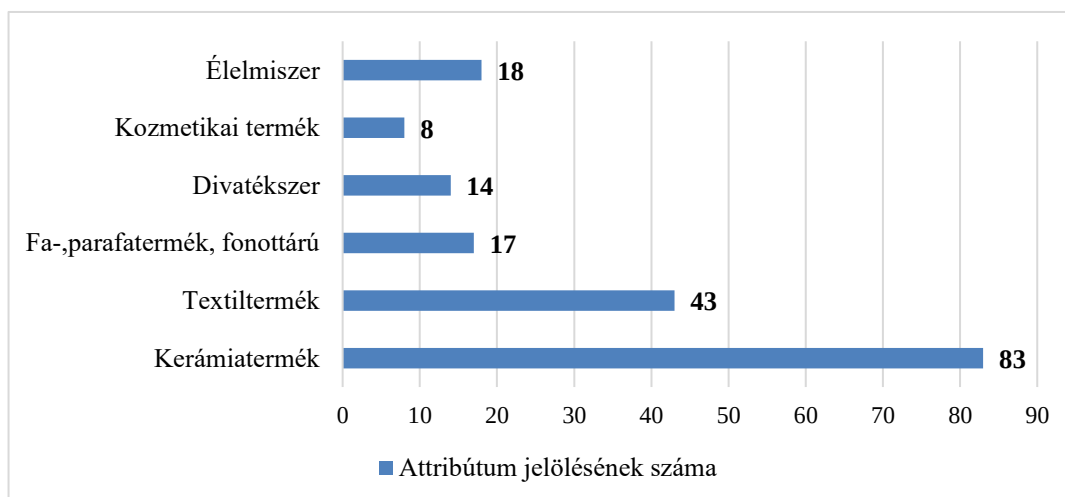
A 10. ábra arra vonatkozik, hogy a vásárlók milyen termékkategóriák közül vásároltak már, amelyek fogyatékossgal és megváltozott munkaképességgel élő személyek által készültek. Jól látható, hogy összesen 115 jelölést kapott az a feltétel, miszerint a kerámiatermékek voltak a legkelendőbbek a felsorolt lehetőségek közül. A kvalitatív kutatásban megkérdezett fejlesztő foglalkoztatás vezetője említést tett az interjú során, hogy a kutatásba bevont intézményben is egyaránt a kerámiatermékek a legkeresettebb áruk, erre a területre nagy hangsúlyt fektettek. Ezt a textiltermékek, majd a divatékszer kategória követi. Hasonló eredmény mutatkozott a fa-, parafatermékek, fonottárúk és az élelmiszer csoportoknál is.



10. ábra: Leggyakrabban vásárolt termékkategória gyakorisága

Forrás: Saját adat, 2023

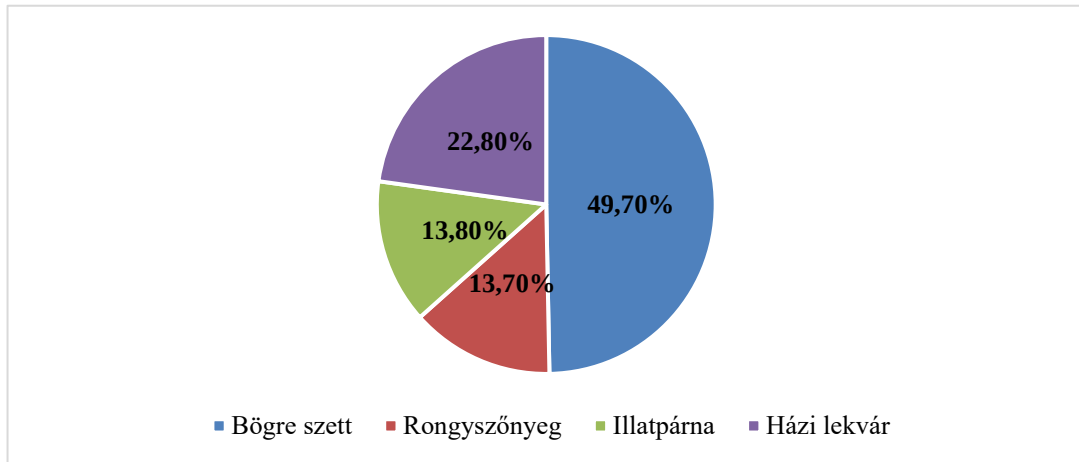
A 11. ábra az elmúlt évben megvásárolt fogyatékossgal élő személyek termékeinek gyakoriságára vonatkozik. Összesen 83 fő nyilatkozta, hogy az előző évben kerámiából készült árut vásárolt, amely a leggyakoribban jelölt válaszként már a 10. ábrán is megmutatkozott.



**11. ábra: Az elmúlt évek leggyakrabban választott termékkategóriái
(gyakoriság)**

Forrás: Saját adat, 2023

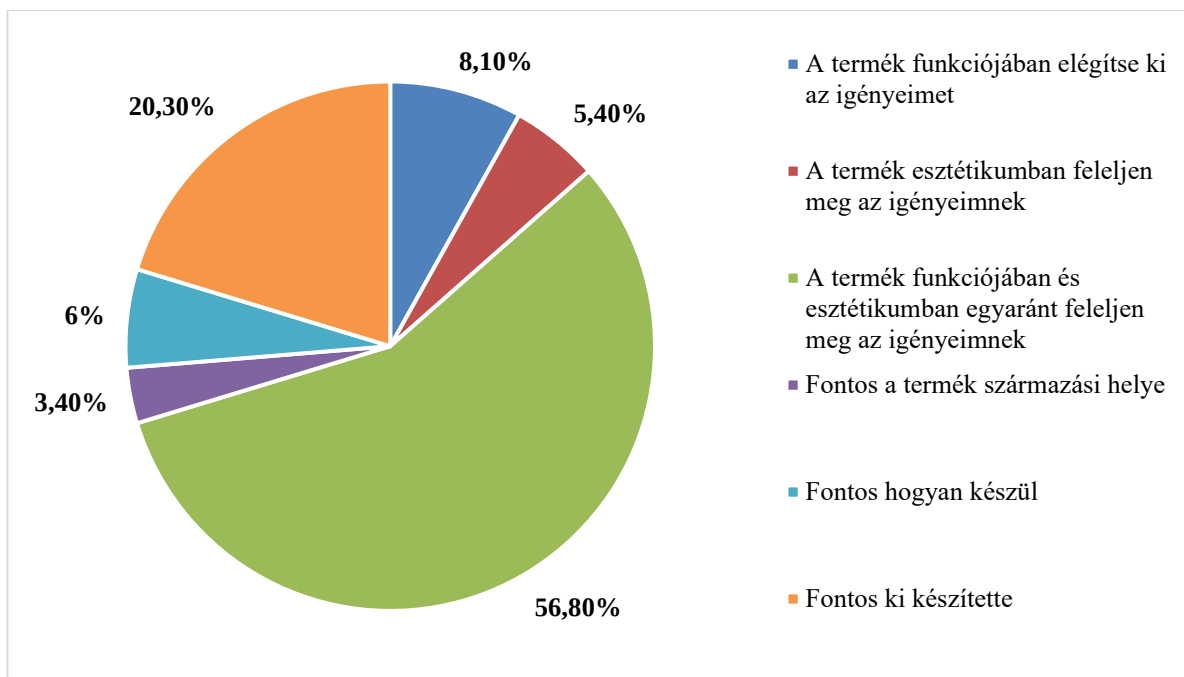
A 12. ábra mutatja, hogy a válaszadók 49,7 százaléka a bögre szettet vásárolná meg a legszívesebben a felsorolt lehetőségek közül. Majd ezt követően második helyen a házi készítésű lekvár áll.



12. ábra: Legszívesebben vásárolt termékek megoszlása

Forrás: Saját adat, 2023

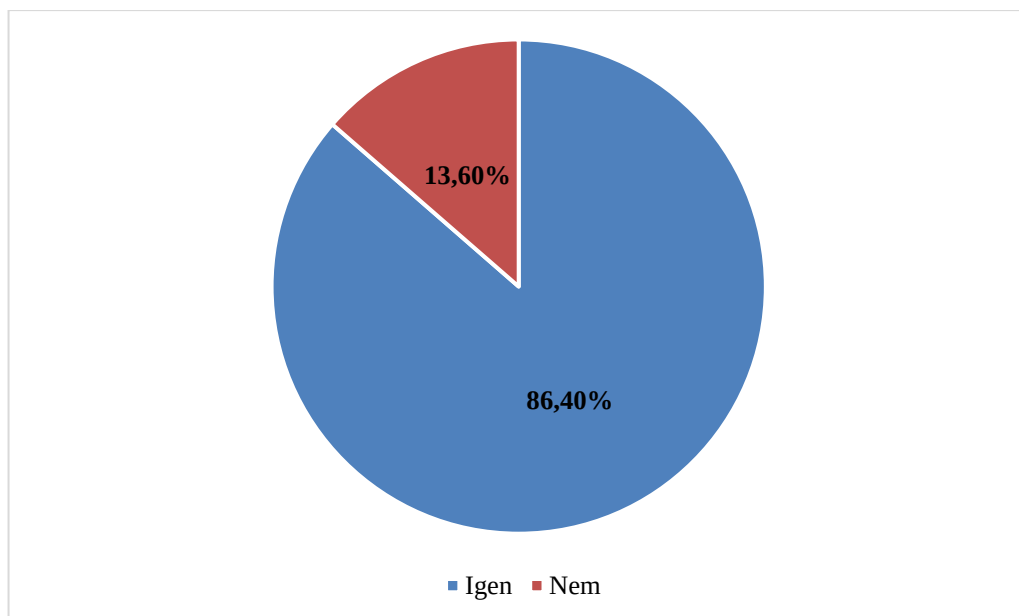
A 13. ábrán látható, hogy a fogyasztók milyen szempontok alapján vásárolják meg az adott árukat. A felmérésben részt vett válaszadók 56,8 százalék számára fontos tényező, hogy a kiválasztott termék funkciójában és esztétikumában is egyaránt feleljen meg az igényeiknek. Továbbá 20,3 százalék jelölte, hogy fontos szempontnak tartja, hogy ki készítette a terméket. 8,10 százaléka azt tartja fontosnak, hogy a termék funkciójában elégítse ki az igényét. A megkérdezettek 6 százalékának fontos, hogy a megvásárolt termék hogyan készül. Összesen 5,4 százaléka a kérdőív résztvevőiből adott olyan választ, hogy a megvásárolt termék fontos, hogy esztétikumában feleljen meg az elvártaknak. A kitöltések alapján a válaszadók 3,4 százaléka figyel a termék származási helyére (Kovács & Péter, 2023).



13. ábra: Termékek jelentőségének megoszlása a fogyasztók nézőszögéből

Forrás: Saját adat, 2023

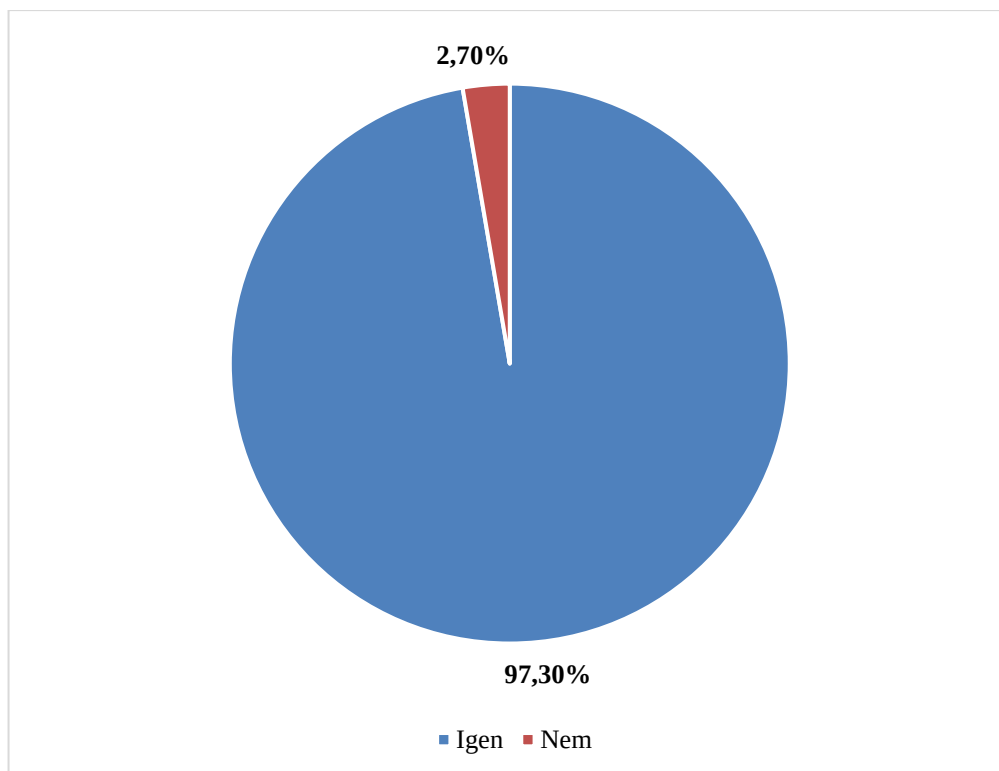
A 14. ábra a megváltozott munkaképességgel élő személyek által készített termékek rendszeres gyakorisággal történő vásárlásával kapcsolatos adatokat szemlélteti. A kérdés arra vonatkozott, hogy az emberek tapasztalataik alapján megfelelőnek tartják-e a megváltozott munkaképességgel élő személyek által alkotott árukat, és visszatérő vásárlók-e. A felmérésből megállapítható, hogy a kutatásban részt vett személyek többsége, összesen 127 fő, azaz 86,4 százalék rendszeresen vásárolná ezen kategóriába eső produktumokat, míg a megkérdezettek 13,6 százaléka nem.



14. ábra: Rendszeres vásárlási hajlandóság megoszlása a fogyatékossgal élő személy készíttette termék kapcsán

Forrás: Saját adat, 2023

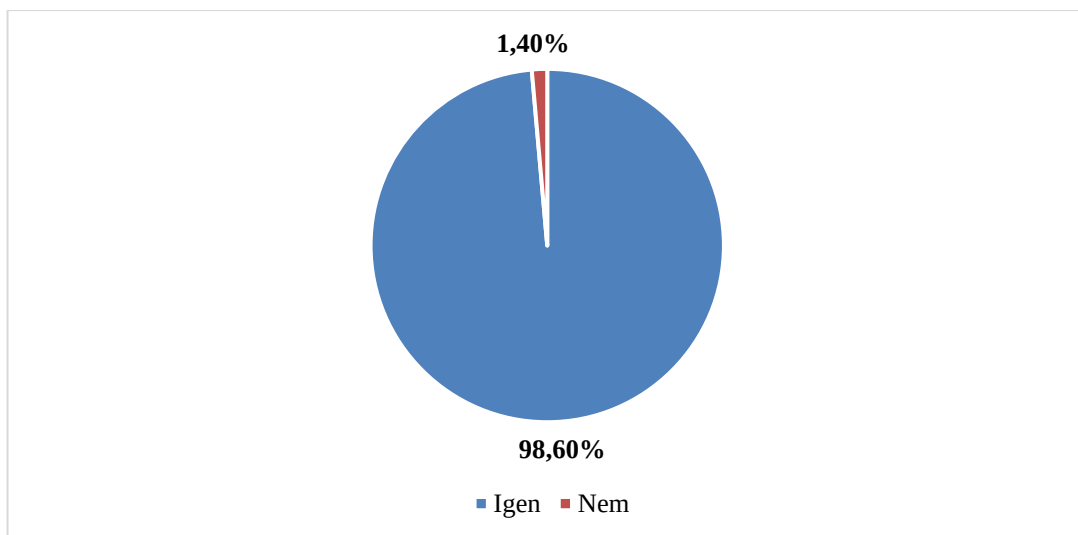
A 15. ábra mutatja, hogy a fogyatékossgal élő személyek által készített áruk a fogyasztók szemszögéből nézve minőségben mennyire felelnek meg igényeiknek. Az eredmények szerint 145 fő alátámasztotta, hogy véleménye alapján ugyanolyan jó egy fogyatékos személy által készült termék, mint a kis- és nagykereskedelmi egységekben található. Továbbá 4 fő nyilatkozta, hogy minőségben nem állják meg helyüket ezen kategóriájú termékek. Tehát nemleges választ 2,6 százalék tett a megkérdezettek közül.



15. ábra: A fogyatékossgal élő személyek által gyártott termékek minősége a fogyasztók szemszögéből

Forrás: Saját adat, 2023

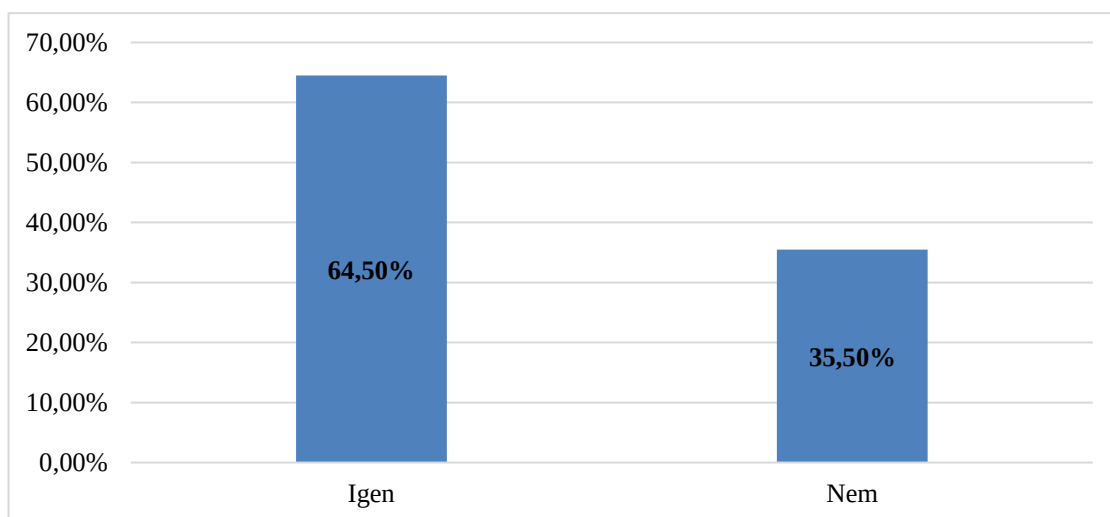
A 16. ábrán látható, hogy a vásárlók közül 145 fő elégedett volt a megvásárolt megváltozott munkaképességű és a fogyatékossgal élő személyek termékeivel. Ez a válaszadók 98,6 százalékát teszi ki, míg 1,4 százalék elégedetlenségét fejezte ki a kérdőívben adott válaszok alapján. Ez összesen 2 főt jelentett.



16. ábra: Elégedettségi megoszlás a megváltozott munkaképességű személyek alkotta tárgyakra vonatkozóan

Forrás: Saját adat, 2023

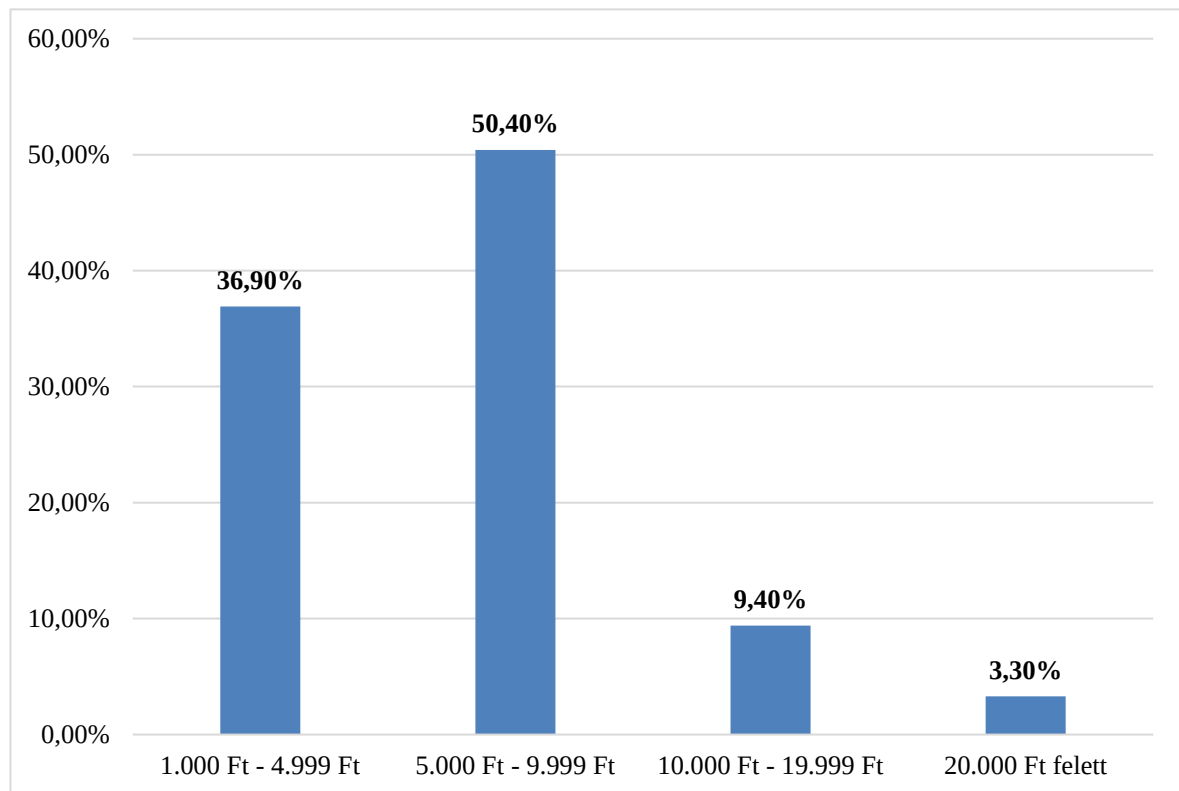
A 17. ábra bemutatja, hogy az emberek hajlandóak-e többet költeni a fogyatékkal élő személyek által készített termékekre. A kutatásban kapott válaszok alapján a vásárlók 64,5 százaléka szívesen vásárolna nagyobb összegben ezen kategóriájú áruk közül, míg 35,5 százalék a megkérdezettek közül nem.



17. ábra: Nagyobb összegű költési hajlandóság megoszlása

Forrás: Saját adat, 2023

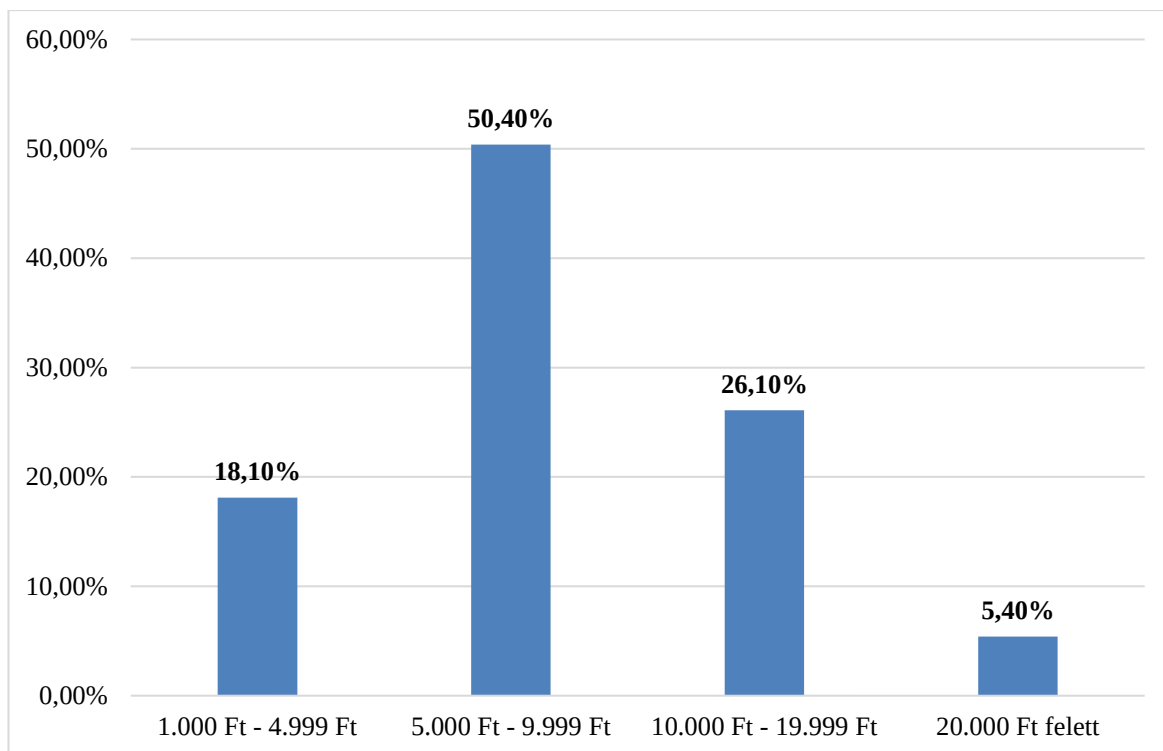
A 18. ábra az átlagos költési hajlandóságot mutatja be a megváltozott munkaképességű emberek alkotta termékek kapcsán. 149 fő válaszadóból a legtöbben, azaz 50,4 százalék 5.000 Ft – 9.999 Ft közötti összegben költenek átlagban ezen árukra. A kitöltők 36,9 százaléka a 1.000 Ft – 4.999 Ft összeget jelölte meg. A 10.000-19.999 Ft-os árkategóriába a válaszadók 9,4 százaléka tartozik. A felmérésből látszik, hogy csak kevesen választották azt a lehetőséget, hogy átlagosan 20.000 Ft felett vásárolnak ezen termékekből.



18. ábra: Átlagos költési hajlandóság a megváltozott munkaképességű emberek termékei kapcsán

Forrás: Saját adat, 2023

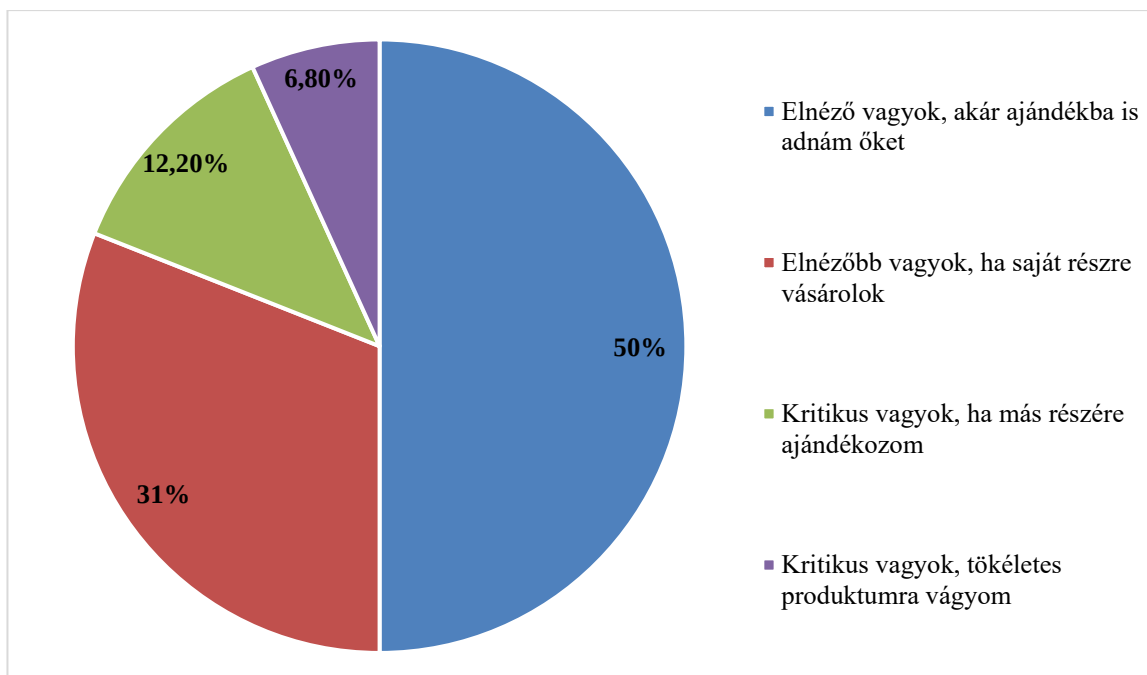
A 19. ábrán megfigyelhető, hogy a fogyatékos személyek termékeire vonatkozóan az átlagos költési hajlandósággal szemben a kiemelt ünnepi időszakokban, hogy alakul a megoszlás. 5,4 százalék költ 20.000 Forint felett a kiemelt ünnepi időszakokban. Majd ezt követi 18,1 százalékkal a 1.000-4.999 Forintos árcsoport. A 10.000-19.999 Forintos árcsoportba mindösszesen 26,1 százaléka tartozik a kérdőívben résztvevőkből. Megfigyelhető, hogy a 5.000 Ft és a 20.000 Ft közötti kategóriánál jelentősen megemelkedik a költési hajlandóság aránya az ünnepekkor (Kovács & Péter, 2023).



19. ábra: Költsési hajlandóság a kiemelt ünnepi időszakokban

Forrás: Saját adat, 2023

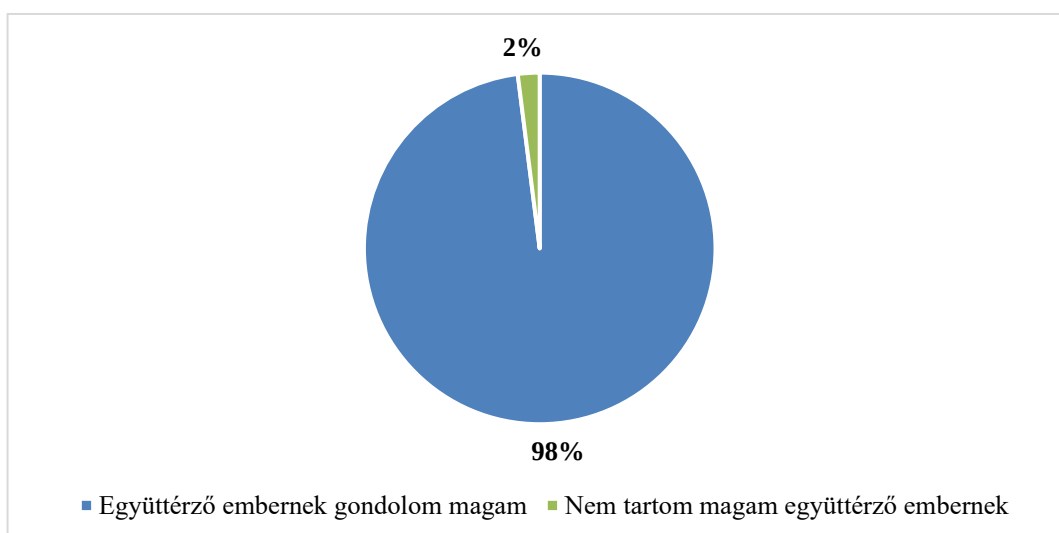
A 20. ábra a fogyasztóknak a megváltozott munkaképességű személyek által készített áruk minőségére vonatkozó véleményét mutatja. Itt látható, hogy a vásárlók hogyan ítélik meg a megváltozott munkaképességű személyek termékeit. A kérdőívben részt vett válaszadók 50 százaléka elnéző a termékek minőségét illetően, akár ajándékba is adnák őket. Továbbá 31 százalék jelölte, hogy ők csak akkor elfogadók egy termék kapcsán, ha saját részre vásárolják meg őket. A kutatásban szereplő vásárlók 12,2 százaléka kritikusabb a megváltozott munkaképességű személyek által készített áruk minősége kapcsán, ha más részére ajándékozza a tárgyat.



20. ábra: A megváltozott munkaképességű személyek termékeinek minősége fogyasztói szemmel

Forrás: Saját adat, 2023

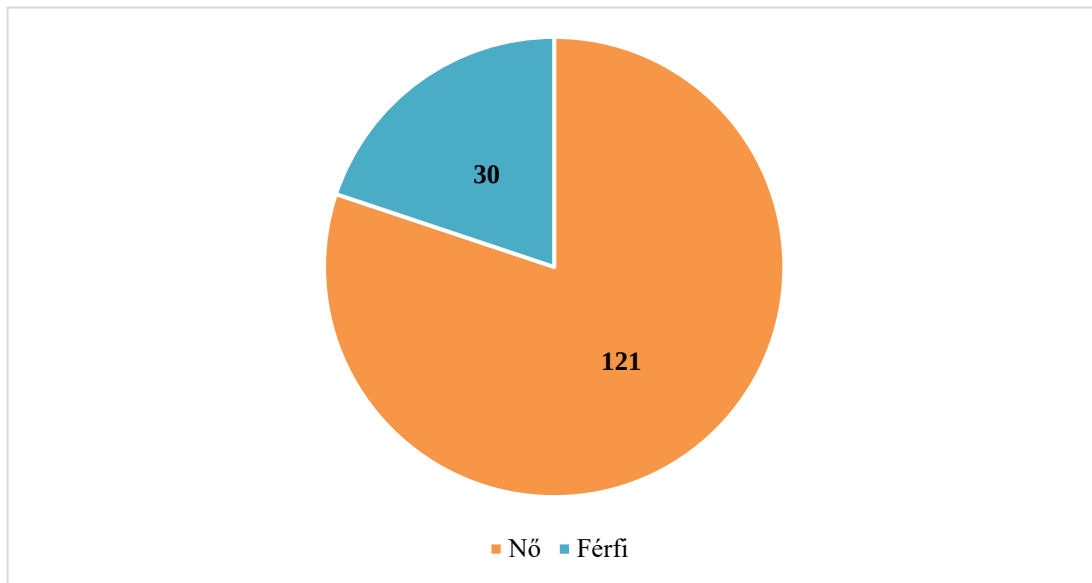
A 21. ábra a válaszadók empatis beállítottságát szemlélteti. A felmérésből kiderül, hogy az emberek 98 százaléka nemtől függetlenül együttérző személynek tartja magát.



21. ábra: Empatis beállítottság megoszlása nemektől függetlenül

Forrás: Saját adat, 2023

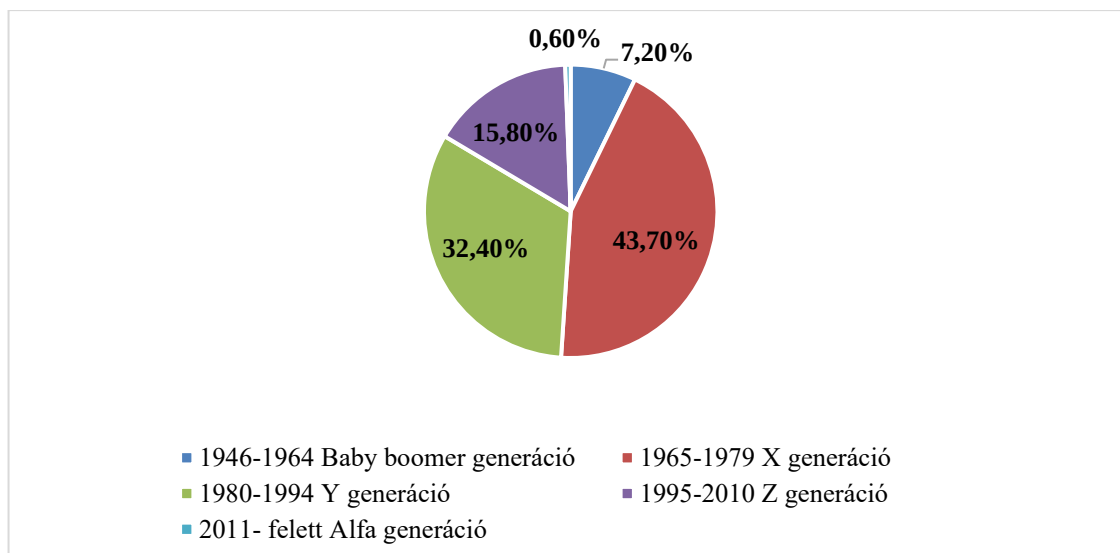
A 22. ábra a kérdőívben részt vevő válaszadók nemek szerinti gyakoriságát mutatja be. Összesen 121 fő nő és 30 fő férfi töltötte ki a felmérést a témával kapcsolatosan.



22. ábra: Nemek szerinti gyakoriság

Forrás: Saját adat, 2023

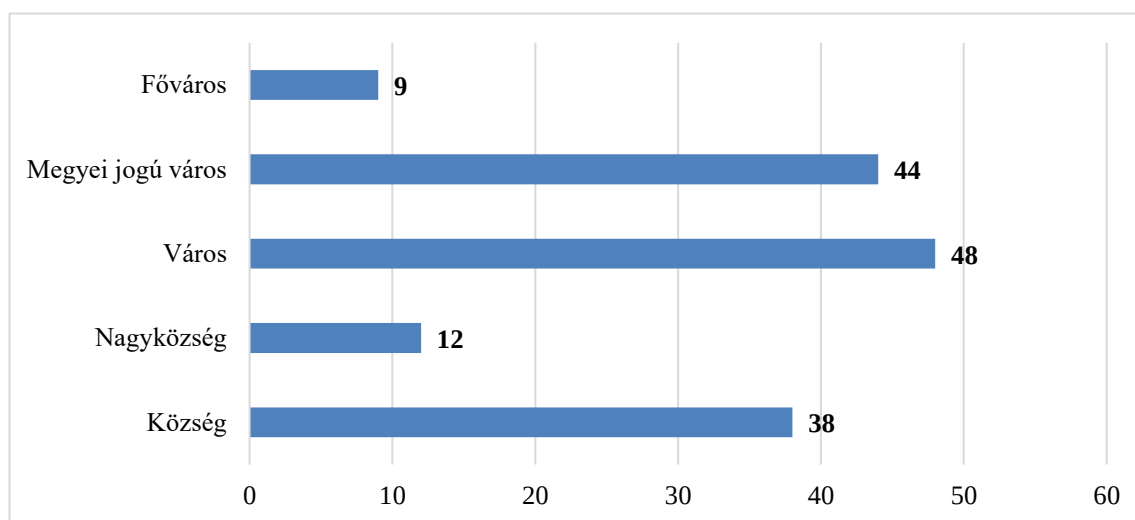
A 23. ábrán látható a kérdőívet kitöltők generációk szerinti megoszlása. Az eredmények alapján a legnagyobb számban az X generáció tagjai vettek részt ezen felmérésben, azaz a 1965-1979 közötti születésűek. Ők összesen 43,7 százalékot tesznek ki. Majd 32,4 százalékkal az Y generáció, 18,8 százalékkal a Z generáció, 7,2 százalékkal a Baby boomer generáció és 0,6 százalékkal az alfa generáció tagjai.



23. ábra: Generációk szerinti megoszlás a kitöltők körében

Forrás: Saját adat, 2023

A 24. ábra a kitöltő települése jellegére vonatkozik. A válaszadók közül a legtöbben városban, megyei jogú városban élnek.

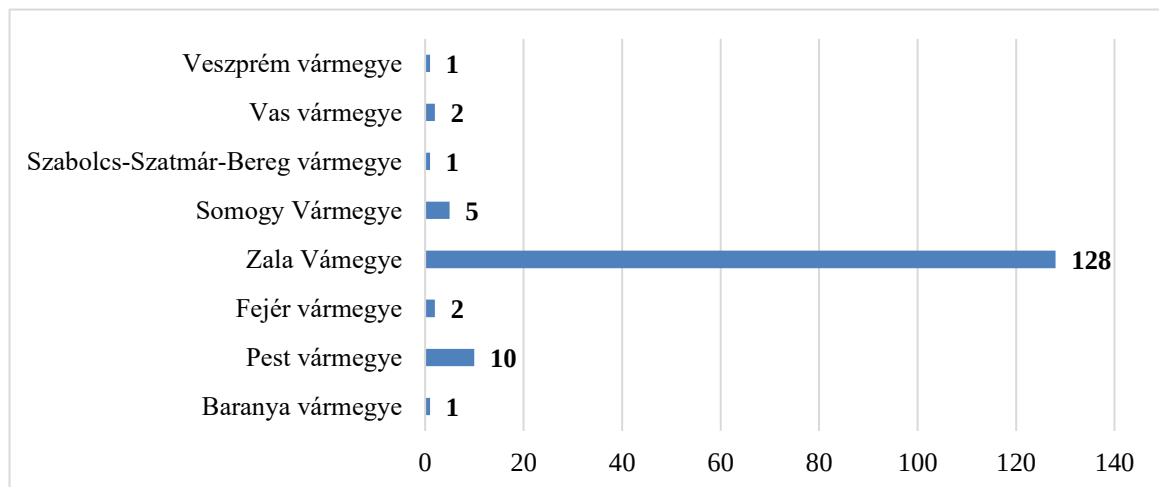


24. ábra: Település jellegére vonatkozó adatok gyakorisága a kitöltők körében

Forrás: Saját adat, 2023

A 25. ábrán a felmérésben szereplő válaszadók vármegyék szerinti megoszlása látható. A kutatásban résztvevők többsége Zala vármegyéből származik, ezt pontosan 128 fő jelölte a

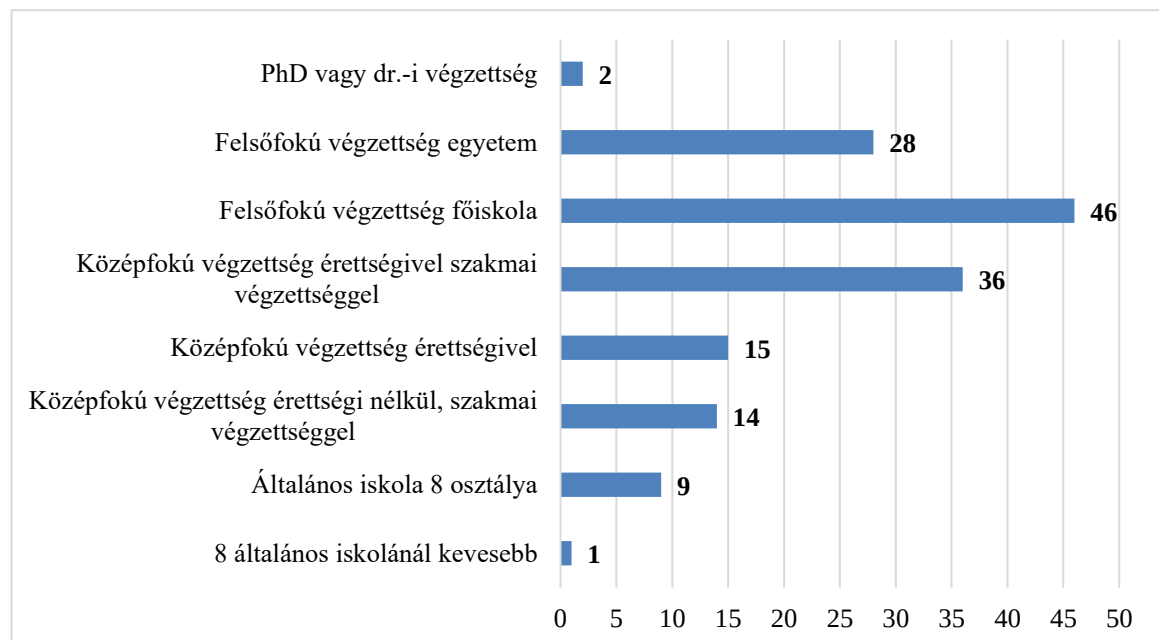
kitöltés során. A kérdőívben kapott eredmények nagyobb száma zalai példákra, zalai emberek szokásaira épül.



25. ábra: Település szerinti megoszlás a kitöltők körében

Forrás: Saját adat, 2023

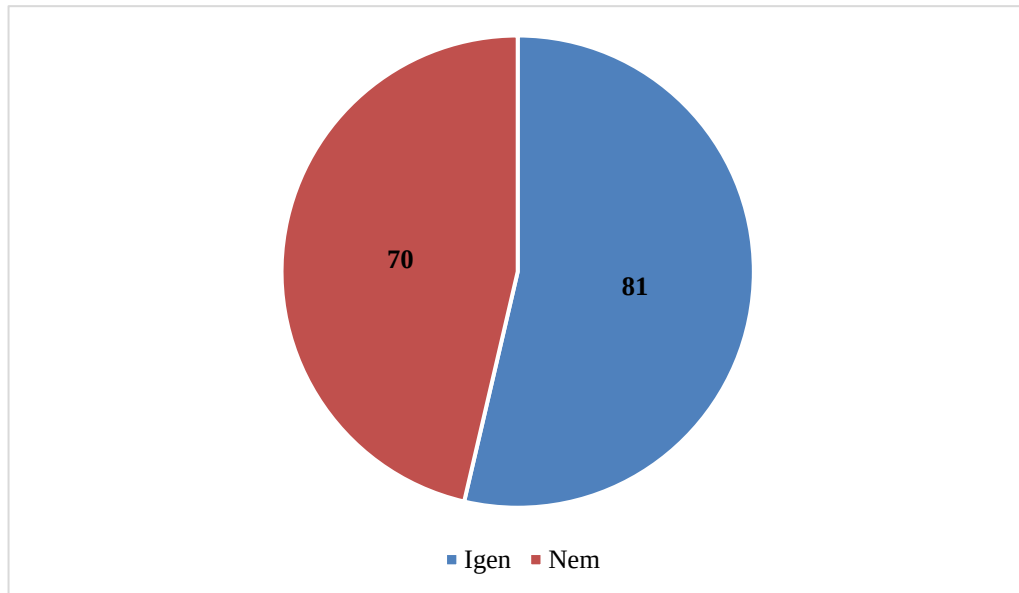
A 26. ábra a legmagasabb iskolai végzettséget mutatja a válaszadókra vonatkozóan. A válaszadók több, mint fele felsőfokú végzettséggel rendelkezik, melyből főiskolát végeztek el a legtöbben.



26. ábra: A válaszadók iskolai végzettségének gyakorisága

Forrás: Saját adat, 2023

A 27. ábra azt szemlélteti, hogy a felmérésben részt vett személyek mennyire tartják magukat gyakorló vallású embereknek. A válaszok alapján összesen 81 fő jelölte magát vallásos embernek, ez 53,6 százalékot jelent. 46,3 százalék, azaz 70 fő nem gyakorol vallást. Ez alapján elmondható, hogy a vallás és az ezen kategóriájú termékek vásárlása, támogatása között nincs összefüggés.



27. ábra: Vallásgyakorlás a válaszadók körében

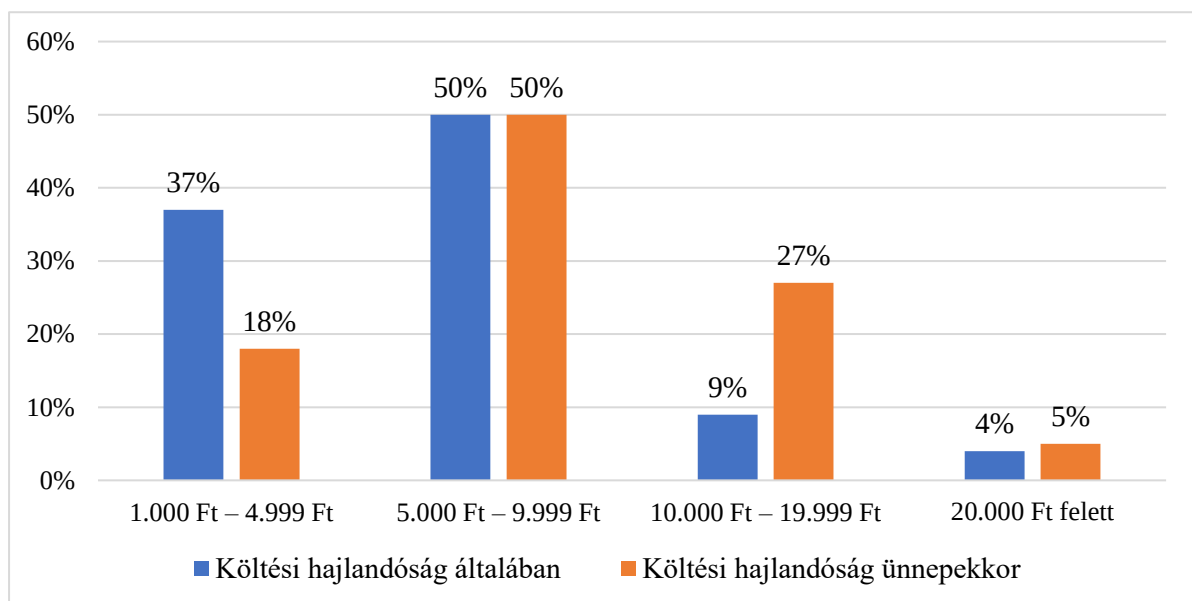
Forrás: Saját adat, 2023

3.3. HIPOTÉZISEK ELLENŐRZÉSE

A vizsgált téma kapcsán az alábbi hipotézisek kerültek felállításra, melyek az empirikus kutatás eredményeiből beigazolódtak.

H-1: Kiemelt ünnepi időszakokban hajlandóak vásárlók szokásuktól eltérően többet költeni a fogyatékossgal élő és a megváltozott munkaképességű emberek által gyártott termékekre, mivel a segítségnyújtás szándéka ezen alkalmakkor felerősödik. A termékeket vásárlók többsége hajlandó 5.000, -Ft és 20.000, -Ft összeg között költeni. Vásárlói motivációjuk az érzelmileg érzékenyebb beállítottságukból adódik.

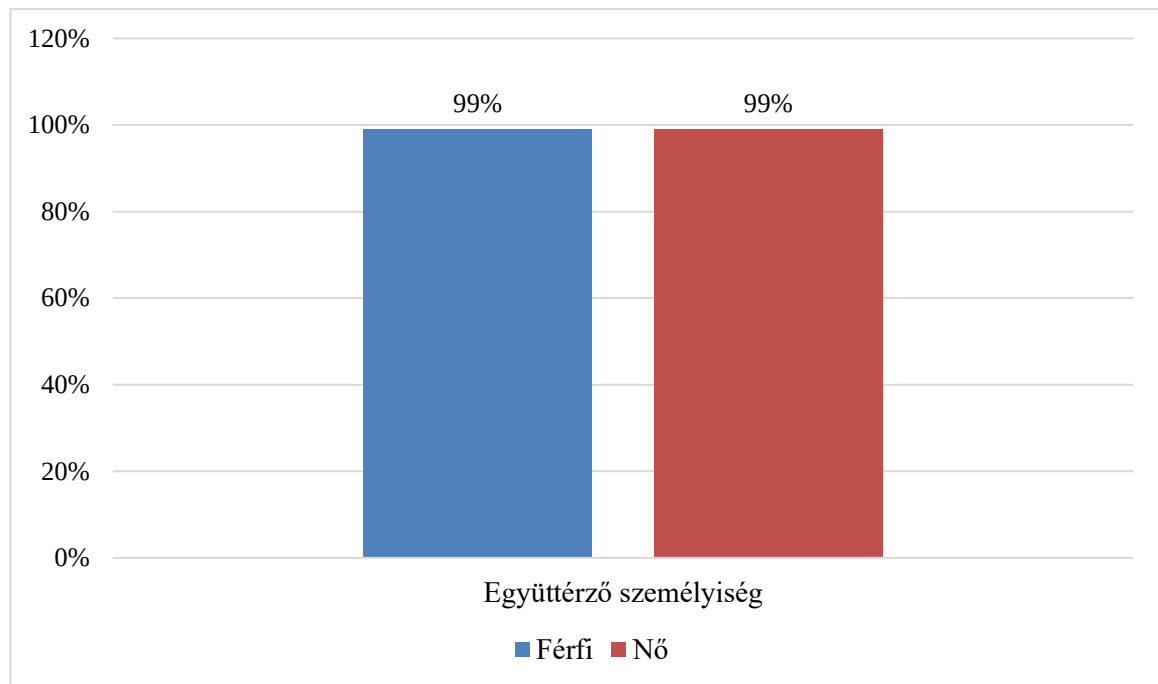
Kíváncsi voltam, hogy a megkérdezett személyek közül a kiemelt ünnepi időszakokban hajlandóak-e az emberek a szokástól eltérően magasabb összegért vásárolni a fogyatékossgal élő személyek termékeit. Összességként 5.000, -Ft és 20.000, -Ft közötti kategóriát jelöltem meg. Valamint érdekelt, hogy valóban az emocionális érzékenység áll-e a vásárlói motivációjuk hátterében. A következő ábrán látható, hogy az ünnepi időszakokban 5.000, -Ft és 20.000, -Ft között jelentősen megemelkedik a költési hajlandóság ezen termékkategória kapcsán (Kovács & Péter, 2023).



28. ábra: Vásárlói költési hajlandóság összehasonlítása általában és a kiemelt ünnepi időszakokban

Forrás: Saját adat, 2023

Az érzékenyebb beállítottságot igazolja a következőként szereplő ábra, amely visszavezethető a fogyatékosággal élő személyek által készült termékekkel kapcsolatos vásárlási hajlandóságra. Tehát a válaszadók 99 százaléka nemektől függetlenül együttérző személynek tartja magát (Kovács & Péter, 2024).

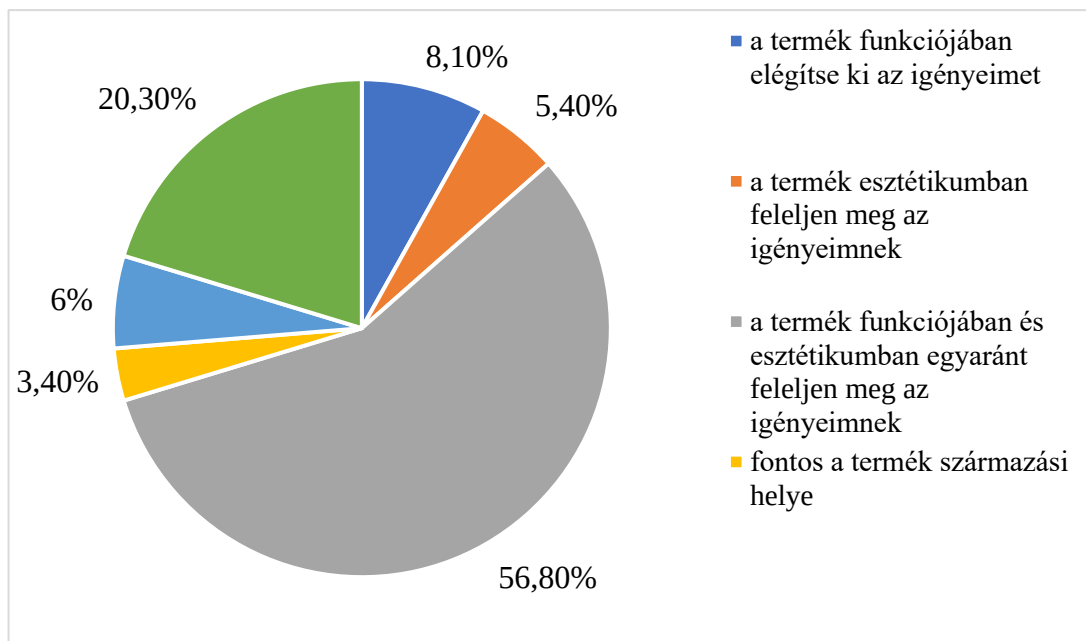


29. ábra: Érzelmileg érzékenyebb beállítottság megoszlása vásárlói körben

Forrás: Saját adat, 2023

H-2: Az emberek többségének nem fontos az áruk termékéletútja, inkább azt tartják szem előtt, hogy az adott termék funkciójában és esztétikumban egyaránt kielégítse a vevő igényeit.

Vizsgálódásom fókuszában állt az emberek preferenciarendszerének kutatása a fogyatékosággal élő személyek által gyártott termékek kapcsán. Érdekelt, hogy a választott árunál vajon milyen szempont szerint választ a fogyasztó. Az ábra mutatja, hogy az emberek 56,8 százalékának fontos tényező, hogy a termék esztétikumban és funkciójában egyaránt kielégítse az igényeket (Kovács & Péter, 2023).



30. ábra: Termékéletút fontossága a fogyasztó számára

Forrás: Saját adat, 2023

Ezen hipotézis teljes mértékben igazolódott, hiszen a válaszadók jelölték, hogy számukra a termék kinézete és hasznossága a legfontosabb tényező.

H-3: A fejlesztő foglalkoztatásban gyártott termékek nem találhatók meg kis-és nagykereskedelmek polcain, mivel nincs kapacitás nagy mennyiség legyártására. A termékek népszerűsítésére nincs kialakult marketing stratégia, illetve a termékek árusítására hagyományos értékesítési módot alkalmaznak.

Ebben az esetben érdekelt, hogy a fejlesztő foglalkoztatásban dolgozó fogyatékos személyek által készült termékek értékesítésénél pontosan milyen módszert alkalmaz a Zala vármegyei Szivárvány Integrált Szociális Intézmény. Továbbá kíváncsi voltam, hogy milyen marketing eszközöket és stratégiát alkalmaznak, illetve megtalálhatóak-e a termékek kis-és nagykereskedelmekben (Kovács & Péter, 2023).

A feltevésre kvalitatív kutatás, tehát strukturált interjú lefolytatásával kaptam választ. Az intézmény és a fejlesztő foglalkoztatás vezető beosztású dolgozókkal folytatott beszélgetésnél kiderült, hogy a kézműves termékek értékesítésének esetében nincs kialakult marketing stratégia. A Szivárvány Integrált Szociális Intézménynél az áruk értékesítése hagyományos módon történik, mivel így érik el a legjobban a fogyasztóikat. Jellemző a különböző vásárokon, rendezvényeken való megjelenés, valamint kitelepülések. A legtöbb

vásárló helyben az intézménynél vásárolja meg a kiválasztott terméket és informálódik is egyaránt.

Ezen hipotézis igazolódott, mivel az interjú során elmondottak alátámasztják, hogy nincs kapacitás nagyobb mennyiség legyártására, így a boltokban ezek a termékek nem elérhetők. Illetve az intézmény szeretné megtartani egyediségét és kerülni a sorozatgyártást.

H-4: A megváltozott munkaképességgel és a fogyatékossgal élő személyek számítanak kollégáik és feletteseik támogatására, iránymutatására. A megváltozott munkaképességgel és a fogyatékossgal élő személyek részére adódott munkavállalási lehetőségeket a munkavállalók megbecsülik és kiemelten fontosnak tartják, mivel értéket szeretnének teremteni és ezáltal hasznos tagjaivá válnának a társadalomnak.

Érdekelt, hogy a megváltozott munkaképességű és fogyatékossgal élő munkavállalók milyen mértékben számítanak munkavégzésük során feletteseik és kollégáik támogatására, valamint milyen a munkavállaláshoz való hozzáállásuk és hogyan értékelik, hogy lehetőségük nyílt munkát vállalni.

A hipotézis igazolása három fő fogyatékossgal élő munkavállaló bevonásával, strukturált interjú elkészítésével jött létre. Az interjú során mind a három megváltozott munkaképességgel élő dolgozó nyilatkozta, hogy minden esetben számíthatnak vezetőjük és munkatársaik segítségére, munkahelyüket megbecsülik, mivel fontosnak tartják az értékteremtő foglalkoztatást. Ezáltal hasznosnak érzik magukat. Így elmondható, hogy ezen feltevés teljes mértékben igazolódott.

3.4. A ZALA VÁRMEGYEI FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK FOGLALKOZTATÁSÁT KERETBE FOGLALÓ INTÉZMÉNYEK SWOT ANALÍZISE

A fejlesztő foglalkoztatás helyzetére felállítva a SWOT analízist, jól látható, hogy az intézmény földrajzi elhelyezkedése kedvezőtlen, a közlekedés, a megközelítés, sok akadályt gördít, mind a vásárlók, mind a munkavállalók elé. Az elemzésből kitűnik, hogy erősség a visszatérő vevőkör, az egyedi, rövid határidők teljesítése. Az a vevőkör, akinek fontos az egyediség, és a rövid határidő, áldozatot is vállal és kijön a foglalkoztatás helyszínére, vagy megtalálja azt a módot, hogy kapcsolatba lépjen az intézménnyel. A továbbiakban erősíteni kell az egyedi termékek eladásának körét, de meg kell találni azokat a csatornákat is,

amelyek lehetővé teszik, hogy a termékekhez könnyebben hozzáférjenek a fogyasztók. Fontos szerepet kap a termékfejlesztés és az értékesítési csatornák szélesebbé tétele. Továbbá a média felületeken lehetőség szerinti megjelenés. A fogyatékos személyek foglalkoztatásával és a termékeik értékesítésével kapcsolatosan saját SWOT elemzést készítettem, melyet a következő táblázat ábrázol (Kovács & Péter, 2024).

2. táblázat: SWOT elemzés a fogyatékossgal élő személyek termékeinek értékesítése zalai intézmények alapján

Erősségek	Gyengeségek
☐ Visszatérő vevőkör ☐ Jó kapcsolatrendszer a társintézményekkel, hivatalokkal, oktatási intézményekkel ☐ Mesteremberek bevonásával folyamatos képzési lehetőség, új technikák elsajátítása ☐ Kreatív segítő munkatársak ☐ Egyedi rendelések teljesítése ☐ Rövid határidők	☐ Az intézmény tömegközlekedési eszközökkel nehezen megközelíthető ☐ Az ellátottak egészségi állapotának gyors változásai ☐ Anyagbeszerzés nehézkessége, rugalmatlansága ☐ Marketing stratégia, eszközök hiánya ☐ Termékgyártásnál fellépő humán- és anyagi forrás korlátozottság
Lehetőségek	Veszélyek
☐ Kapcsolatok bővítése ☐ Új értékesítési lehetőségek kihasználása ☐ Minőségi munka végzésére törekvés erősítése a dolgozóknak ☐ Új termékek készítésével a választék bővítése, termékfejlesztés ☐ Késztermékek reklámozása, marketing tevékenység (online, offline) ☐ Termék prospektus összeállítása ☐ Piackutatás ☐ Partnerségen alapuló hálózatba szerveződés ☐ Támogatások, pályázatok	☐ Hibás termékek esetén a kialakult vevőkör elvesztése ☐ Nagy mennyiségű munkaerőlétszám csökkenés és pótlásának akadályozottsága ☐ Működési engedélyek elvesztése, létszámkorlátozás ☐ Infláció ☐ Korlátozások az alapanyagellátásban ☐ Energiaárak drágulása

Forrás: Saját eredmények alapján, 2023

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Tudományos Diákköri Konferencia dolgozatomban szerettem volna közelebb hozni és feltárni a fogyatékossgal és megváltozott munkaképességgel élő személyek által alkotott termékek megjelenését a fogyasztói szférában, illetve azt a lehetőséget, melyet két évvel ezelőtt ismerhettem meg mélyebben. Jelenlegi munkahelyem előtt nem tartottam a megváltozott munkaképességgel élők foglalkoztatását és az esélyegyenlőség biztosítását oly fontosnak, mint amennyire valóban az. A munkáltatók által felállított fogyatékos személyekkel szembeni stigmák továbbra is érzékelhetők a társadalomban. Úgy gondolom, hogy minden embert egyenlő értékűként kell kezelnünk, egyenlő esélyekkel. A fizikai vagy szellemi korlátozottság mértékét és az egyén hajlandóságát figyelembe véve van az a csoport, aki igenis képes a munkavégzésre, és el tudja látni a rá kiszabott feladatokat. Viszont örömmel tapasztalom, hogy egyre több tevékenységgel és tartalommal szembesülhetünk a környezetünkben az empátiát és a fogyatékos személy számára nyújtott lehetőségeket illetően.

A Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Zala Vármegye és a Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. által a fogyatékosokkal szemben képviselt szemlélet példaértékű lehet minden munkáltató számára. A kutatásnál kiderült, hogy a megkérdezett munkavállalók pozitív véleménnyel vannak munkáltatóik által nyújtott feltételekről és lehetőségekről. Elmondható, hogy az intézmény és a társaság is egyaránt a társadalmi- és munkaerőpiaci integráció, illetve a rehabilitáció fontosságát és a foglalkoztatottak jólétét tartja elsősorban szem előtt. Ezért a termékek értékesítésénél és a marketing területén szakmai hiányosságok tapasztalhatók. Az intézmény termékeiről csak nehezen tud informálódni a vásárló, mivel sem online, sem offline, mint például katalóguson, szórólapokon keresztül nincs rá lehetőség. A fogyasztó kizárólag helyben vásárolhat az intézmény területén a meglévő készletből. Emellett lehetőség lenne saját honlapon, Social média felületeken a termékek bemutatására, népszerűsítésére és rendelések fogadására, mely gazdasági- és humán erőforrás bővítéssel megoldható lenne. Az értékesítési csatornák bővítésével a vevőkör és a partnerek száma is egyaránt gyarapodhat. A Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. termékei saját weboldalukon elérhetők, viszont korlátozott számban. Social média felületen nem történik reklámozás az elkészült áruk kapcsán, holott korunkban ez elengedhetetlen lenne. Erre vonatkozóan megoldás lehetne marketing és értékesítéssel foglalkozó szakember bevonása a társaság munkásságába.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Balázs, A., Bánfalvy, C., Benczúr, M., Buday, J., Csányi, Y., Csocsán, L., Fehérné, K. Zs., Gereben, F., Gordosné, Sz. A., Hatos, Gy., Illyés, S., Kálmán, Zs., Kemény, F., Kullmann, L., Lányiné, E. Á., Mesterházi, Zs., Mezeiné, I. M., Torda, Á., Urbán, K., Vassné, K. E., Volentics, A., & Zsoldos M. (2001). *Gyógypedagógiai lexikon*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem-Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. ISBN 963-463-511-3
- Bauer, A., & Horváth, D. (2021). *Marketingkommunikáció - Stratégia, új média, fogyasztói részvétel*. Budapest, Akadémia Kiadó. ISBN 9789630593427
- Bernolák, B. (1992). *Ismeretek a mozgásfogyatékoságok köréből*. Budapest, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola.
- Bruckner, L. (2007). *Speciális szakiskolákban végzett fiatalok utógondozása*. Budapest, Fogyatékos Gyermekek, Tanulók Felzárkóztatásáért Országos Közalapítvány.
- Bujdosó, B., & Kemény, F. (2009). *Fogyatékoság és rehabilitáció*. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.
- Gordosné Szabó, A. (1991). *Gyógypedagógiai történet I. Egyetemes gyógypedagógiai történet a XX. századig*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Hastie, R. (2001). *Problems for Judgment and Decision Making*. Annual Review of Psychology, pp. 653-683.
- Hetési, E., & Veres, Z. (2016). *Nonbusiness marketing*. Budapest, Akadémia Kiadó.
- Hoffmann, I. (2004). *Stratégia marketing*. Budapest, Aula Kiadó Kft. ISBN 0739000023299
- Hunyady, G., & Székely, M. (2003). *Gazdaságpszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó. ISBN 9789633893104
- László, G. (2021). *Foglalkoztatáspolitikai, a munkaerőpiac és a foglalkoztatáspolitikai sajátos világa - Foglalkoztatáspolitikai eszközök változása*. Budapest, Akadémia Kiadó.

- Kovács, K., & Péter, E. (2024). *Fenntarthatósági kérdések a fogyatékossgal élők értéktéremtésében*. In: Németh, K., Jakab, B., & Péter, E. VIII. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Absztrakt Kötet (p. 35). Pannon Egyetem Kiadó.
- Kovács, K., & Péter, E. (2023). *Nehezített pályán? – Fogyatékossgal élő személyek által készített termékek piacon történő megjelenése Zalai példákon*. In: *Mentálhigiéné az emberi kapcsolatokért* (p. 13).
- Kovács, K., & Péter, E. (2023). *Fogyatékossgal élők termékeinek értékesítése a nagykanizsai járás példáján*. In: Bene, Sz. XXIX. Ifjúsági Tudományos Fórum: Konferenciakötet (pp. 101-106). Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Georgikon Campus.
- Magyar, A. (2018). *Fejezetek az értelmifogyatékossg-kép történetéből*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Törőcsik, M. (2017). *Fogyasztói magatartás - Insight, trendek, vásárlók*. Budapest, Akadémiai Kiadó Zrt. ISBN 9789630591584
- Vágási, M. (2007). *Marketing - stratégia és menedzsment*. Budapest, Alinea Kiadó.

Internetes források

- World Health Organization (2023). *Disability*.
www.who.int/healthtopics/disability#tab=tab_1
(letöltve: 2023. 01. 15.)
- Hszi.bme.hu (2023). *Hallássérülés*. hszi.bme.hu/page/1022/
(letöltve: 2023. 02. 01.)
- László, V. (2016). *A fogyatékossgal élők helyzete a munka világában*. www.unimiskolc.hu/~microcad/publikaciok/2016/E_feliratozva/E_5_Laszlo_Vivien.pdf
(letöltve: 2023. 02. 07.)
- Balázs-Földi, E., & Dajnoki, K. (2016). *Sajátosságok a fogyatékos és megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásában*.
real.mtak.hu/110385/1/2016_1_ECO_003_Balazs.pdf
(letöltve: 2023. 02. 10.)

- Pályázat.gov.hu (2023). *Pályázat a hátrányos helyzetű csoportok számára.*
www.palyazat.gov.hu/
(letöltve: 2023. 02. 11.)
- KSH (2018). *Munkaerőpiaci helyzetkép 2014-2018.*
www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohelyz17.pdf
(letöltve: 2023. 02. 11.)
- KSH (2011). *2011. évi népszámlálás 1. előzetes adatok.*
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepszelo2011.pdf>
(Letöltés: 2023.02.12.)
- KSH (2020). *19–64 éves megváltozott és nem megváltozott munkaképességű népesség demográfiai jellemzői gazdasági aktivitás szerint.*
https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_megvamk9_16_01k.html
(letöltve: 2023. 02. 11.)
- Nem Adom Fel Kávészó (2023). *Nem adom fel kávészó.* nemadomfelkavezo.hu/rolunk/
(letöltve: 2023. 02. 13.)
- Europa.eu (2012). *Discrimination in the EU in 2012.*
europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1043
(letöltve: 2023. 02. 13.)
- Lesley A. Jacobs (2004). *Pursuing Equal Opportunities The Theory and Practice of Egalitarian Justice.*
assets.cambridge.org/97805215/30217/frontmatter/9780521530217_frontmatter.pdf
(letöltve: 2023. 02. 13.)
- Harsányi, J. (1995). *A racionális viselkedés elmélete.*
szociologia.hu/dynamic/9504harsanyi.htm
(letöltve: 2023. 02. 17.)
- Bölcskei, V. (2009). *Az intertemporális döntések viselkedési közgazdaságtani modelljeinek áttekintése.* efolyoirat.oszk.hu/000000/00017/00164/pdf/3_bolcskei.pdf
(letöltve: 2023. 02. 18.)
- Pethő, B. (2019). *Preferencia-alapú termékválasztási magatartás kísérletes in-store kutatása.* Ph.D disszertáció. real-phd.mtak.hu/865/1/Petho_Beata_dissertation.pdf
(letöltve: 2023. 02. 18.)
- Trademagazin.hu (2015). *Vásárlói kutatás a POPAI-tól.* trademagazin.hu/hu/magazin-vasarloi-kutatas-a-popai-tol-2-resz/
(letöltve: 2023. 03. 01.)

- Gallup.com (2023). *The 2018 World's Most Generous Countries Report*.
www.gallup.com/analytics/245165/worlds-most-generous-countries-2018.aspx
(letöltve: 2023. 03. 02.)
- Qubit.hu (2018). *Megjelent a jótékonyági világranglista, a magyarok az átlag alatt adakoznak*. qubit.hu/2018/12/21/megjelent-a-jotekonysagi-vilagranglista-a-magyarok-az-atlag-alatt-adakoznak
(letöltve: 2023. 03. 02.)
- Németh, P. (2018). *Férfi vásárlói generációk élelmiszervásárlási helyszínekről hozott döntései*, pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/23129/nemeth-peter-phd-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
(letöltve: 2023. 03. 03.)
- Czike, K., & Kuti, É. (2009). *Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek*.
mek.oszk.hu/15100/15181/
(letöltve: 2023. 04. 15.)
- KSH (2023). *Az adományosztó szervezetek száma és megoszlása, valamint az általuk kiosztott támogatások nagyság*.
https://www.ksh.hu/stadat_files/gsz/hu/gsz0016.html
(letöltve: 2023. 05. 10.)
- Értékvagy.hu (2023). *Beszédfigyatékossgal élő személyek interjúztatása*.
<https://ertekvagy.hu/hu/-/c3-96sszefoglal-c3-b3-besz-c3-a9dfogyat-c3-a9koss-c3-a1ggal-c3-a9l-c5-91-szem-c3-a9lyek-interj-c3-baztat-c3-a1sa>
(letöltve: 2023.11.09.)
- Semmelweis.hu (2017). *A figyelemhiányos hiperaktivitás-zavar jól kezelhető, ezért is fontos a korai felismerés*. <https://semmelweis.hu/mediasarok/2017/04/20/a-figyelemhiányos-hiperaktivitas-zavar-jol-kezelhető-ezert-is-fontos-a-korai-felismeres/>
(letöltés: 2023.11.09.)